

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Filologicko-areálová studia

Viktor Fedurtsya

Zvukomalebná slovesa

v češtině a polštině

(srovnávací pohled)

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Roman Madecki, Ph.D.

2018

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Viktor Fedurtsya

*Zde bych chtěl poděkovat panu Mgr. Romanu Madeckému, Ph.D.
za vstřícný přístup, ochotu a cenné připomínky.*

Obsah

Úvod.....	5
1 Zvukomalebnost.....	7
1.1 Obecná pojednání o zvukomalbě	7
1.2 Zvukomalebnost z hlediska typologického.....	11
2 Klasifikace českých zvukomalebnych sloves podle denotátu	12
2.1 Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat 13	
2.1.1 Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy	13
2.1.2 Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny	17
2.1.3 Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.....	17
2.2 Nápodoba zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci)	20
2.3 Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy	26
2.4 Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat	27
2.5 Nápodoba zvuků, které charakterizují proces mluvení.....	29
3 Klasifikace polských zvukomalebnych sloves podle denotátu	34
3.1 Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat 35	
3.1.1 Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy	35
3.1.2 Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny	37
3.1.3 Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.....	38
3.2 Nápodoba zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci)	42
3.3 Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy	47
3.4 Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat	49
3.5 Nápodoba zvuků, které charakterizují proces mluvení.....	52
Resumé	60
Seznam literatury a internetových zdrojů	62
Internetové zdroje a elektronické zdroje	64
Slovníky	64
Seznam grafů	64

Úvod

Cílem této bakalářské práce je sebrat, prozkoumat, analyzovat a porovnat zvukomalebná slovesa v současné češtině a polštině z hlediska lexikálně-sémantického. Dalším cílem je pokusit se o zmapování lexikálně-sémantických skupin zvukomalebných sloves.

Předmětem této bakalářské práce je porovnání jevu zvukomalebnoti a také lexikálně-sémantických skupin zvukomalebných sloves ve dvou nejrozšířenějších západoslovanských jazycích – v češtině a polštině.

Aktuálnost badání je odůvodněna nedostatečným odborným zpracováním tématu zvukomalebných sloves, jejich sémantické struktury v češtině i polštině, a to zejména z hlediska komparace těchto dvou jazyků. Dosud se badatelé obvykle zaměřovali na všeobecné, základní jevy ve zvukomalebnoti v českém a polském jazyce a tvoření expresivních výrazů na zvukomalebném základě, např. v dílech Jaroslava Zimy¹ a Václava Machka.² Dále Mirosław Bańko³ se zabývá onomatopoickými výrazy a také zvukomalbou z fonetického hlediska. Otázkami znění se také zabýval představitel Pražského lingvistického kroužku Roman Jakobson.⁴

Vědecký přínos bakalářské práce spočívá v tom, že neexistují žádné odborné texty, které by se zaměřovaly na zpracování a komparaci zvukomalebných sloves v češtině a polštině.

V průběhu realizace svého hlavního cíle zohledním tyto etapy:

- sebrat maximálně možné a přehledné množství jazykového materiálu, tj. zvukomalebných sloves v českém a polském jazyce;
- klasifikovat zvukomalebná slovesa podle denotátu;
- prozkoumat sémantiku zvukomalebných útvarů;

¹ Viz ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha, 1961.

² Viz MACHEK, Václav. *Studie o tvoření výrazů expresivních*. Praha, 1930.

³ Viz BAŃKO, Mirosław. *Słownik onomatopei, czyli wyrazów dźwięko- i rucho-naśladowczych*. Warszawa, 2012.

BAŃKO, Mirosław. *Współczesny polski onomatopeikon: ikonizacja w języku*. Warszawa, 2008.

BAŃKO Mirosław. *Opozycja przednich i tylnych fonemów samogłoskowych a znaczenie polskich onomatopei*. Warszawa, 2008.

⁴ Viz JAKOBSON, Roman. *Zvuk i značeniye*. In: JAKOBSON, Roman. Moskva, 1985.

- porovnat zkoumané jevy a fakta ze sémantické stránky v obou jazycích pomocí srovnávací metody.

Hlavní metody výzkumu této bakalářské práce jsou analyticko-syntetická a komparační.

Podle Adolfa Erharta využití srovnávací metody předpokládá vyjasnění čtyř bodů:⁵

- definovat co nejpřesněji objekt komparace;
- určit, jaké cíle aplikací komparativní metody sledujeme;
- stanovit kritéria, hlediska, „rozměry“, podle nichž bude možno objekty komparace analyzovat;
- samotné srovnání.

Práce se skládá z úvodu, tří kapitol, závěru, resumé, seznamu použité literatury a seznamu grafů.

Zdroji faktického materiálu jsou rozličné slovníky spisovné polštiny a češtiny včetně elektronických (viz seznam literatury v závěru práce).

Faktický základ tvoří souhrnně 373 slova, 196 polských zvukomalebných sloves a 177 českých zvukomalebných sloves.

⁵ ERHART, Adolf. *Úvod do obecné a srovnávací jazykovědy*. Praha, 1973, s. 37.

1 Zvukomalebnost

1.1 Obecná pojednání o zvukomalbě

V české jazykovědě se pro označení jevu napodobení zvuků používají pojmy zvukomalebnost, zvukomalba nebo slovo latinského původu onomatopoeie. V díle *Slovník lingvistických terminů pro filology* je definice onomatopoeie popsána takto: „Část interjekcí, napodobení přirozených zvuků (např. *bác, frř*) n. výsledek procesu tvoření slov na tomto základě (např. *bácnout, frčet*) zvukomalebnost.“⁶

Nový encyklopedický slovník češtiny definuje pojem zvukomalba nebo onomatopoeie širě: „Jazykový jev, při němž forma některých jazykových znaků, označující, bezprostředně souvisí s jejich obsahem, označovaným, tj. forma do jisté míry imituje reálný zvuk. Dochází tak k oslabení arbitrárnosti jazykového znaku. Onomatopoeické lexikální jednotky (onomatopoeická slova, onomatopoeia) jsou tedy zčásti realitou motivované. Zvukomalba je hlásková nápodoba existujícího zvuku, která se v jazyce nejčastěji realizuje v podobě onomatopoeického citoslovce, např. *kykyryký, kuku, vrz, žbluňk*. V důsledku nápodoby vznikají shody i mezi typologicky a geneticky vzdálenými jazyky, i když tu jsou vedle shod patrné i dílčí odlišnosti, srov. č. *kykyryký*, r. *кыкарекы*, něm. *kikeriki*, angl. *coca- doodle- doo*; č. *žbluňk*, r. *бултых*, něm. *plumps*, angl. *splash*, fr. *floup aj*.“⁷

Polská jazykověda, podobně jako česká, pro jev zvukomalby používá pojem latinského původu *onomatopeja* a také polského *dźwiękonaśladowość, dźwiękonaśladownictwo* a výrazy *dźwiękonaśladowczy*. *Encyklopedia Językoznawstwa Ogólnego* definuje pojem onomatopoeie tímto způsobem: „*Onomatopeja* (výraz *dźwiękonaśladowczy*) výraz zawierający w swej części rdzennej imitację, często dosyć subiektywną, dźwięków pozajęzykowych. np. *bzz, kwa-kwa, ku-ku: kwakać, gęgać, kukulka, chlupać, czy też rytmicznie powtarzających się ruchów. np. dyndać, zygzak*. W stylistyce rozpatruje się funkcję a także rozszerza czasem jej nazwę na wypadki świadomego dźwiękonaśladowczego doboru głosek albo elementów prozodycznych utworu poetyckiego lub jego fragmentu, po części dla imitacji dźwięków pozajęzykowych.“⁸

⁶ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických terminů pro filology*. Olomouc, 2000, s. 73.

⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha, 2016, s. 2131.

⁸ JURKOWSKI, Marian, POLAŃSKI, Kazimierz, ed. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław, 2003, s. 406.

V díle Encyklopedia języka polskiego je představeno jenom heslo wyrazy dźwiękonaśladowcze (onomatopieczne): „Jednostki leksykalne utworzone jako językowe odzwierciedlenie dźwięków pozajęzykowych występujących w przyrodzie, np. ćwir, ćwir!, bzz, chlup, skrzypiec. Tworzenie wyrazów dźwiękonaśladowczych polega zawsze na uproszczeniu ich do możliwości fonetycznych danego języka, na ich wtłoczeniu w system fonologiczny tego języka. Ma tu więc miejsce przekodowanie jakiegoś ciągłego zjawiska dźwiękowego na nieciągły szereg fonemów danego języka. Z reguły jednak wyrazy dźwiękonaśladowcze wyróżniają się fonologicznie wśród ogółu słownictwa danego języka przede wszystkim dzięki występującym w nich nietypowym połączeniom fonemów (np. pst!, dzyń!, miau!). [...] Równocześnie z adaptacją fonologiczną zachodzi adaptacja gramatyczna. Stopień włączenia wyrazów dźwiękonaśladowczych do systemu językowego może być różny: stosunkowo najbardziej peryferyczne miejsce w tym systemie zajmują wykrzykniki, pozbawione morfologicznych wykładników przynależności do konkretnego systemu językowego. Znacznie lepiej w systemie językowym osadzone są czasowniki i rzeczowniki noszące morfologiczne znamiona określonej części mowy, np. bzykać, miauczeć, terkotać, chlastać, zgrzyt, kukulka, syk.“⁹

V současné polské jazykovědě je významným badatelem, který se zabývá otázkami zvukomalebności, Mirosław Bańko. Hlavním objektem jeho badání je moderní stav polské onomatopoeie, a také onomatopoeická citoslovce. Klade důraz na důležitost pochopení zvukomalebności, symbolů, které jsou podstatné pro porozumění funkcionalismu jazyka. Jeho hlavními díly v oblasti zvukomalebności jsou *Słownik onomatopei, czyli wyrazów dźwięko- i rucho-naśladowczych* a monografie *Współczesny polski onomatopeikon*. Obě knihy jsou bohaté na příklady. To potvrzuje velkou frekvenci zvukomalebnych útvarů v polštině. Ve své monografii autor zdůrazňuje, že v polštině slovo *onomatopeja* má dva významy: „*Pierwsze z tych znaczeń można określić jako procesualne lub czynnościowe, zależ nie od tego, czy położyć akcent na aspekt diachroniczny (tworzenie), czy synchroniczny (użycie). Drugie znaczenie można nazwać rezultatywnym.*“¹⁰

Zvukomalebná slova – foneticky napodobují zvuky živé a neživé přírody, je to určité napodobení nebo reprodukce různorodých zvuků světa, který nás obklopuje pomocí elementů, formantů jazykového systému. Tato slova napodobují reálné zvuky a hluky

⁹URBAŃCZYK, Stanisław a Marian KUCAŁA, ed. *Encyklopedia języka polskiego*. Wrocław, 1999, s. 383.

¹⁰BAŃKO, Mirosław. *Współczesny polski onomatopeikon: ikonizacja w języku*. Warszawa, 2008, s.11.

pomocí spojení a intonování zvuků jazyka. Onomatopoeie je živou a dynamickou kategorií, která se stále rozvíjí, podle Bertila Malmberga je onomatopoeie vzácným jazykovým materiálem.¹¹

Jedná se o přemístění nebo posun mimojazykové reality – v tomto případě nějakého zvuku do jazyka pomocí napodobení. Díky takovému přístupu k objektivní realitě je zřejmé, že zvukomalebná citoslovce patří k expresivnímu lexiku.

Zvukomalebných sloves je velké množství, mají specifický význam a zvláštní úlohu. Hlavně proto bychom o nich měli uvažovat jako o zvláštní kategorii slov.

První práce, které se věnovaly onomatopoeii, patří Platonovi. Zvláště mnoho různých prací na toto téma bylo napsáno v 18.–19. stol. Ve zvukomalebnosti vědci a filozofové hledali odpovědi na otázky vztahu mezi zněním, zvukem a vnitřní motivací pojmenování různých objektů a míst.¹²

Existuje celá řada různých prací, které jsou založeny na onomatopoeickém materiálu z jazyků mimo indoevropskou jazykovou rodinu. Badatelé uvádějí, že onomatopoeie je málo zpracovaným tématem.

Například na základě indoevropského materiálu vznikly *Studie z oblasti onomatopoeie* od Josefa Miloslava Kořínka. Na materiálu slovanském své práce zakládali Dragutin Boranić¹³ a Roman Smal'-Stockyj.¹⁴ Zvukomalebnou v češtině se ve své práci také zabývá Masako Ueda Fidler. Zkoumá vliv onomatopoeie na gramatickou strukturu jazyka.¹⁵ Zvukový symbolismus a zvukomalebnou ve švédštině zkoumá v disertační práci Abelin Åsa.¹⁶

Zvukomalebnou slovní zásobu ve své práci *Expresivita slova v současné češtině* zkoumal český jazykovědec Jaroslav Zima. Hlavním objektem jeho badání je expresivita výroků a druhy expresivity slov. Vědec řadí k expresivním slovům a výrokům zvukomalebná slova, která napodobují zvuky různých bytostí a jevů a jejich spojení

¹¹ MALMBERG, Bertil. *Struktural Linguistics and Human Communication*. Berlin, 1963, s. 174.

¹² KOŘÍNEK, Josef Miloslav. *Studie z oblasti onomatopoeie: příspěvek k otázce indoevropského ablautu*. Praha, 1934, s. 40.

¹³ Viz BORANIĆ, Dragutin. *Onomatopejske riječi za životinje u slavenskim jezicima*. Zagreb, 1909.

¹⁴ Viz SMAL'-STOCKYJ, Roman. *Prymityvnyj slovotvir*. Varšava, 1929.

¹⁵ Viz FIDLER, Masako Ueda. *Onomatopoeia in Czech: a conceptualization of sound and its connections to grammar and discourse* [online]. Bloomington, 2014 [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <<https://muse.jhu.edu/book/36610>>.

¹⁶ Viz ÅSA, Abelin. *Studies in Sound Symbolism* [online]. Göteborg, 1999 [cit. 2018-03-25].

Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/35494751_Studies_in_sound_symbolism>.

s člověkem, například: „... přenos, napodobení, popis lidských hlasů pomocí napodobení a relací se zvuky zvířat”¹⁷

Badání Josefa Miroslava Kořínka se stalo jedním z prvních a nejdůležitějších pokusů o zkoumání zvukomalebnosti. Vědec se pokusil podívat na tuto otázku systematicky jako na jev v historickém vývoji jazyka a oblasti slovtvorby. Jeho monografie *Studie z oblasti onomatopoeie* se stala základem pro výzkumy Jiřího Straky¹⁸ a Martina Dokulila¹⁹. Josef Kořínek se v první kapitole své monografie zaměřil na základní otázky, které se týkají zvukomalebnosti, a také se pokusil zjistit její vztah k jiným částem jazyka. Ve druhé kapitole se autor soustředil na problém implikace výsledků svého badání na už existující současné jazykové vize.²⁰

Ve srovnání s lexikem odvozeným od nezvukomalebných formantů se slovní zásoba zvukomalebná odlišuje a výrazně se charakterizuje zvláštní a specifickou sémantikou.

Objektivním základem onomatopoeie je mimojazykové znění. Celý dlouhý proces formování zvukomalebných útvarů se charakterizuje dvěma etapami – mimojazykovým procesem (nezáleží na jazyku, ale na prostředí, kde se pohybuje mluvčí, a světě, který ho obklopuje), a procesem vnitrojazykovým (projevuje se různě, záleží na každém jazyku zvlášť, na jeho struktuře a podstatě).²¹

Nejdůležitějším rysem sémantiky zvukomalebných sloves je to, že mají fonetickou motivaci: samotný zvuk je bezprostředním napodobením určitého děje nebo jevu. Základ takové fonetické motivace se nachází přímo uvnitř samého zvukomalebného slovesa.

Na základě výše uvedených definic zvukomalby můžeme definovat zvukomalebná slovesa jako výsledek specifického vnímání a zpracování mimojazykové reality. Tento specifický typ sloves je motivován realitou a hláskovým napodobením existujících zvuků. Jedná se o fonetickou nebo zvukovou motivaci.

¹⁷ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha, s. 64.

¹⁸ STRAKA, Jiří. *K tvoření slovanských zvlášť českých slov onomatopoických*. 1936.

¹⁹ DOKULIL, Miloš. *K jednomu typu slovesných pojmenování*. 1974.

²⁰ KOŘÍNEK, Josef Miloslav. *Op. cit.*, s. 25.

²¹ *Tamtéž*, s. 59.

1.2 Zvukomalebnost z hlediska typologického

Pro uplatnění srovnávacího přístupu hraje důležitou roli jazyková typologie, jako vědecká disciplína, která se zabývá konfrontací a klasifikací jazykových systémů bez ohledu na jejich genetickou příbuznost.²² Na velkou užitečnost, ve většině případů nutnost, typologického studia genetický příbuzných slovanských jazyků upozorňoval ve svých pracích Vladimír Skalička.²³ Jazyky blízce příbuzné, jako jsou čeština a polština, si nutně zachovávají vysokou míru typologické podobnosti, do značné míry to platí pro všechny slovanské jazyky.

Z typologického hlediska je pro klasifikaci zvukomalebých sloves podle denotátu nejdůležitější je rovina lexikální. S ohledem na to, že čeština a polština patří mezi flexivní jazyky, způsob tvoření nových slov je jedním z nejzávažnějších relevantních jevů.

*„Typologie lexikální nemluví o slovní zásobě jako celku, ale jenom o tvoření slov. [...] Rozdíl významů slov se netýká typologie. Tyto rozdíly jsou důležité, avšak nenacházejí se v takovém vzájemném vztahu, abychom mohli mluvit o typologii.”*²⁴ Typologie neodmítá, ale zdůrazňuje totožnost významu jazykových jednotek.

Předmětem diskuze není, existence rozdílů ve významu nebo druhy významových skupin, ale spíše jejich početnost. Také, když se podíváme na zvukomalebnost z hlediska morfologické typologie, rozdíly nebo shody se budou týkat morfému, které tvoří zvukomalebá slova. Zvukomalebnost zasahuje v lexikálním planu do problematiky slovtvorné motivovanosti. Onomatopoeie, jako jev motivovaný přirozeným vnímáním zvuků, ukazuje na rozlišné zpracování v různých jazycích jevů s podobným zněním.

²² LOTKO, Edvard. *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc, 1981, s. 5.

²³ SKALIČKA, Vladimír a František ČERMÁK. *Vladimír Skalička: souborné dílo. II. díl, (1951-1963)*. Praha, 2004, s. 760.

²⁴ *Taméž*, s. 910.

2 Klasifikace českých zvukomalebných sloves podle denotátu

Onomatopoeie se nepovažuje za náhodný nebo chaotický jev, nebo soubor různorodých lexikálních jednotek. Je to jednotný a celostní systém s velkým množstvím formantů, úvarů a variací. Tříditi excerpovaná slovesa bychom měli podle jejich vztahu s denotátem.

Důležitým faktem je také to, že na rozdíl od slov nezvukomalebných, která mají všeobecný význam, onomatopoická slova mají vždycky konkrétně určený význam. Fonologická sféra zvukomalebných slov je spojená s určitým jevem objektivní reality skrze přesný, konkrétní význam. *“Zvukomalebnot nejen patří do jazykového systému, ale je jeho aktivní součástí, která obohacuje slovo tvorné zásoby určitého jazyka.”*²⁵

Na základě společné sémantiky – napodobování zvuků, kterým odpovídají určité zvukové denotáty. Sebraná česká zvukomalebná slovesa třídíme do pěti lexikálně-sémantických skupin. První větší skupinu rozdělíme ještě do tří menších podskupin. Podle tohoto klíče ve své monografii, která se věnuje systému zvukomalebného lexika v ukrajinských nářečích Karpat, třídí onomatopoické jednotky Julija Jusypová-Jakymovyčová.²⁶

- Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat;
 - Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy;
 - Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny;
 - Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.;
- Nápodoba zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci);
- Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy;
- Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat;
- Nápodoba zvuků, které charakterizují proces mluvení.

²⁵ JUSYPOVÁ-JAKYMOVYČOVÁ, Julija. *Modeljuvannja systemy zvukonasliduval'noji leksyky: Semantyka. Fonetyka. Slovo tvor. (Na materialy ukrajinskych hovoriv Karpat)*. Užhorod, 2006, s. 15.

²⁶ *Tamtéž*, s. 17.

Podobné významové skupiny definoval ve svých pracích ruský jazykovědec z Petrohradu Stanislav Vasil'evič Voronin.²⁷

2.1 Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat

2.1.1 Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy

bacit dok. (3. mn. -í) ob. expr. **1.** (koho, co čím, po čem, do čeho) *uhodit, udeřit, plácnout, praštit*: b. dítě rukou; b. psa po čumáku; b. se do čela; b. hlavou do stromu *narazit o strom*; aby do toho hrom bacil; b. do toho *rázně (se) rozhodnout* **2.** (čím) *rozhořčeně něco odhodit; udeřit, mrštit, praštit*: b. kladivem, knihou; b. sebou (na zem) *padnout, svalit se, vrhnout se* **3.** (po kom čím) *hodit, mrštit*: b. po psu kamenem.

brnkati ned. *zavaděním o strunu, trhnutím strunou způsobovat krátké zvuky; hrát na trsací strunový nástroj; drnkat*: b. na kytaru; mandolína brnká *vydává brnkot*; hanl. *neuměle, špatně hrát*: b. na klavír předp. pře-, vy-, za-; nás. brnkávi předp. po-, pře-, vy-, — dok. brknouti.

břinčeti ned. (3. mn. -í) *vydávat pronikavý, ostře zvonivý, cinkavý zvuk; břinkat, řinčet*: ostruhy, meče břinčely; rozbité sklo břinčí; uhodil na stůl, až sklenice břinčely; po silnici břinčely vozy (Jir.) *drnčely* předp. roz- se, za-.

břinkati ned. **1.** *vydávat pronikavý, ostře zvonivý, cinkavý zvuk; břinčet, řinčet*: meče, ostruhy břinkají; podkova břinká **2.** (čím) *způsobovat pronikavý, ostře zvonivý, cinkavý zvuk; řinčet*: b. ostruhami o dlažbu **3.** hanl. *hrát hlučně na hudební nástroj*: b. na kytaru, na klavír.

buchati ned. *vydávat krátké duté, temné zvuky, zprav. při drobných výbuších n. pravidelně opakovaných úderech; bouchat, bušit*: výfuk buchá; kladiva buchají; srdce buchá rozčilením *silně a hlasitě tepe* předp. roz- se, vy-, za-; — dok. buchnouti.

bušiti ned. (3. mn. -í) **1.** (; čím do čeho, nač; na koho, do koho) *působit hřmot pravidelně opakovanými údery, dopady; bouchat, tlouci, bít, třískat, mlátit*: kladiva buší (do kovadliny); b. (pěstí, holí) do stolu, do dveří, na dveře; bušení cepů; b. na domovníka; b. do nepřítele *prudce, úporně na něho útočit*; b. do protivníka, přen. *napadat ho v řeči*,

²⁷ VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *K obosnovaniju objektivnoj klassifikacii onomatopov*. Litovskaja republikanskaja konferencija po voprosam germanistiki, romanistiki i klassičeskoj filologii. Vilnius, 1968, s. 56-63.

VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *Osnovy fonosemantiki*. Leningrad, 1982.

VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *Slovoobrazovanie i onomatopeja*. Leningrad, 1971, (4), s. 36-42.

v *článcích ap.* **2.** (o srdci, krvi) *silně a rychle tepat*: srdce buší (radostí, vzrušením); v spáncích mi buší; bušení srdce; přen. jeho slova mi buší v hlavě předp. roz-, roz- se, za-; nás. bušívati předp. v. bušiti kromě za-.

cupati ned. (co) cupovat; trhat, škubat: c. látku; c. nitě předp. roz-; nás. cupávati.

frnčeti ned. (3. mn. -í) expr. *frčēt 2*: nádherný vůz frněl betonovou silnicí předp. v. frčeti.

chroumat ned. nář. **1.** (co) *chroustat, chroupat*: chroumal k němu (sýru) sůl plnými ústy (Hol.) **2.** *chrastět, chrupat*: podkovy chroumaly na sypkém písku (Hol.) **3.** *být chromý, kulhat*: ch. bude do smrti (Svatoš).

klapkati ned. *klapat drobnými zvuky*: bylo slyšet klapkání pantoflíčků (Něm.); klapkají (hospodyňky) do města (Něm.); klapkal si ve svých odřených pantoflích (Preis.) *šel klapaje*.

klepati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, klep, přech. přít. -aje) **1.** *vydávat zřetelný zvuk způsobený nárazy*; (oč; nač) *slabými nárazy způsobovat zřetelný zvuk*; *ťukat*: mlýn klepal v údolí; stavy v horských chalupách klepaly; klepání psacích strojů; datel klepe;

k. trepkami o podlahu; k. skleničkou o podnos; k. prstem na desku stolu (*jako upozornění, žádost o ticho ap.*); k. na dveře (*jako žádost o dovození vstoupit*); datel klepe do stromu; k. na vrata, na okno (*dožadovat se tím vpuštění*); někdo klepe; k. u něčích dveří, přen. *žádat o něco (o pomoc, práci ap.)*; přen. *bída klepe na dveře začíná se projevovat*; srdce klepe strachy *bije*; zhrub. k. z posledního *nemít už sílu, být na umření*; tech. klepání motoru *zpětné nárazy na píst a čepy u spalovacího motoru, způsobené předčasným zapálením směsí*; mysl. klepání tetřeva *první verš tokajícího tetřeva, pukání 2.* (komu kam; koho, co kam) *mírně tlouci*; *ťukat*: k. děcku na čelo; k. někomu na rameno; k. někoho přes prsty; přen. *kárat, kritizovat někoho, bránit mu v libovůli*; k. hřebík do zdi *zatloukat 3.* (co;) *konat něj. činnost záležející v úderech do něčeho*: k. koberce, šaty *úderem zbavovat prachu*; k. kosu *naklepávat, ostřit*; k. prádlo na kameni *prát naklepáváním*;

k. na (psacím) stroji, do stroje *psát na stroji*; text. klepání *vylučování odpadků z přediava na klepacím víku 4.* (kým, čím) *třást, chvět*: zimnice jím klepala; hoši sebou klepali **5.** expr. (; o kom, o čem; koho) *pomlouvavně mluvit*; *klevetit, klepařit, pomlouvat*: zas někde klepe; stále mají o čem k.; k. své sousedy; — dok. klepnouti.

klofati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) **1.** (koho, co; kam) (*o ptácích*) *zobákem tlouci, štípat*; *klovat*: k. někoho (do prstu) **2.** expr. (do čeho; koho, co) *prudce se dotýkat něčím ostrým, zašpičatělým*; *ťukat, klepat*: k. holí do země; k. dítě přes kotníky;

ob. k. brambory (lžící při opékání) *štouchat*; klofané brambory předp. o-, po-, roz-, vy; nás. kľofávati; — dok. kľofnouti.

praskati ned. (1. j. -ám) **1.** *pozbyvat celistvosti, spojitosti, dostávat trhliny, často za doprovodu příslušných zvuků; lámat se 1, bortit se 2, pukát, trhat se, přetřhávat se, roztrhávat se*: krovky začaly p.; země za sucha praská; kůra stromů, kůže praská; pupeny praskaly *pukaly*; struny praskají; ve vzduchu praskají šrapnely; přen. expr. hlava jí starostí praskala (Jah.); zhrub. žrali, až jim pupky praskaly (Zaor.) *nestřídě* **2.** ob. expr. *brát za své, být na pokraji zhroucení, úpadku*: továrny praskají (K. Čap.) *krachují* (expr.); se starým Bavorem to praská doopravdy (Šim.); začíná to p. (J. Hronek) (*o nacistickém režimu*) *hroutit se*; rekordy praskaly *byly překonávány* **3.** stud. slang. *propadat* **4.** *vydávát zvuky, jako když se něco láme, tříští, puká, trhá*: oheň praská; v kamnech vesele praskalo *praštělo*; výstřely praskaly; podlaha praská při chůzi pod nohama *skřípe, rupe*; stisklho, až v něm kosti praskaly; mrzlo, až šindele na střeších praskaly **5.** (čím) *působit, aby vznikaly takové zvuky; práskat 2*: p. bičem; p. klouby (v prstech); ob. expr. p. (též práskat) *vousy zlobit se, hubovat* předp. do-, od-, po-, roz-, roz- se, za-; nás. praskávati předp. v. praskati kromě za-; — dok. prasknouti.

pucat ned. (z něm. zákl.) řidč. ob. expr. **1.** *střílet, bouchat 3*: to by se to pucalo, ty pytláku (Nor) **2.** *jíst*: ti (hoši) umějí p., co? (Šim.) předp. s-

řinkat ned. řidč. expr. **1.** *břinkat 1, 2, řinčet 1*: podkověnky řinkají (Herb.); ř. sklenicemi o sebe; vítr okenicemi a dveřmi řinká (Něm.) *tříská* **2.** hanl. *hrát hlučně na hudební nástroj; břinkat 3*: ř. do klavíru, řidč. na kytaru předp. za-

škrhati ned. (3. j. -á) **1.** *skřehotat 1*: žáby škrhají vytrvale (Řez.) **2.** (čím) *škrábáním, škrátáním (o zem) působit chrastivý, skřípavý zvuk*: š. podrážkami (Řez.).

škrkat ned. obl. mor. *škrkat 3, 5*: škrkání lžičky; – hanl. hůlkou škrkal (švec) po houslích (A. Mrš.)

škrtat ned. (1. j. -ám) (co;) **1.** *dělat čáry na něčem, přes něco, přeškrtaváním rušit (části textu); vůbec rušit, potlačovat něco*: š. některá slova *přeškrtavat*; š. v dramatu; š. v rozpočtu; – š. plány **2.** expr. *črtat, čmárat*: rychle škrтал dopis, podpis; š. po zdech **3.** (čím; co oč) *prudce dřít, drhnout (po něčem)*; *vydávát (tím) zvláštní zvuk*: š. nožem po talíři; hůl škrтala po kamení, o silnici; v hodinách to začalo rachotit, š. (Herrm.) *škvřčet* **4.** *rychlým třením zapalovat*: š. zápalkou; š. jednu sirku po druhé **5.** expr. *hrát na housle*: š. na housle (Klicp.); š. houslový sekund (Rais) předp. na-, o-, od-, po-, pod-, pro-, pře-, roz-, se-, vy-, za-; nás. škrтávati předp. v. škrтati kromě na-, o-, po-, dále ve-

šoupati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) (co, koho; čím, kým; s čím, kým) *sunout, posunovat, strkat 4*: š. nábytek z místa na místo; š. židli, s židli (po podlaze); š. nohama, podrážkami (o zem); š. uhlí, chleby do pece; šoupaní bot o rohožku *čištění*; expr. šoupají ho z jednoho zaměstnání do druhého *přesumují ho*; ust. expr. spoj. (dř.) š. poklony (Rais) *dělat je (a šoupat přitom nohama)*; — šoupati se ned. *pomalu, těžce, namáhavě se sunout*; expr. *vůbec jít, chodit; šourat se, vléci se*: š. se úzkým otvorem *protahovat se*; š. se po kolenou; dítě se šoupalo z lavice *sesouvalo se*; š. se podél zdi; – expr. š. se sem tam po světnici předp. do-, do- se, o-, o- se, od-, od- se, pro-, pro- se, pře-, pře- se, při-, při- se, roz-, roz- se, se-, se- se, u-, u- se, v-, v- se, vy-, vy- se, za-; nás. šoupávati, šoupávati se předp. v. šoupati, dále po-; — dok. šoupnouti.

tleskati ned. **1.** (komu, čemu; ; řidč. čím; co) *srážet k sobě dlaně tak, aby vznikl pleskavý zvuk, zprav. na znamení pochvaly, radosti, souhlasu; aplaudovat*: t. řečníkovi; nadšeně tleskající publikum; t. radostí (rukama); dlaně tleskají pochvalu (Mach.); tleskal, aby zahnal slepice; přen. t. záměrům britské vlády (R. právo) *schvalovat je, souhlasit s nimi* **2.** řidč. (komu na co; do čeho, v co Čech) *bít údery provázenými zprav. pleskavým zvukem; plácat 1, pleskat 2*: t. někomu na rameno; do kyčlí se t. (John); tleskají si do dlaní **3.** *vydávat pleskavý zvuk, pleskavě narážet; pleskat 1, plácat 2*: prapor divoce tancoval a tleskal v únorovém vetru (Pujm.); tleskání vesel; déšť tleskal do rámu předp. od-, po-, roz-, roz- se, u-, vy-, za-; nás. k 1 tleskávati předp. po-, při-, vy-; — dok. tlesknouti.

třískati ned. (1. j. -ám) **1.** (čím, do čeho, nač, oč) prudkými nárazy, silnými údery působit pronikavý zvuk, zvučné rány; bouchat **2**, bušit **1**, mlátit **3**, práskat **2**, tlouci **1**: t. dveřmi; t. kartami; t. nádobím, sklenicemi; t. na vrata; t. do všeho kolem sebe; t. do koberců (Herrm.); třískal pěstí do stolu; t. do míče, do klavíru **2.** (čím; do čeho; oč) vůbec něčím prudce pohybovat, házet; prát **3** (expr.): třískala vším, co jí přišlo do ruky; t. (se) vším o zem prudce házet **3.** (do čeho; oč) narážet, dopadat na něco prudkými nárazy, silnými údery, zprav. velmi zvučnými; mlátit **2**, bušit **1**, prát **4** (expr.): kroupy třískaly do oken; kulky třískají do dláždění práskají; moře třískalo o břeh **4.** vydávat ostré rozléhavé zvuky: hrom třískal burácel; třískala basa, zpívaly housle (Merh.) **5.** expr. (koho čím; do koho, čeho čím) dávat, zasazovat někomu, něčemu (ostré, zvučné) rány, údery; hrubě, surově bít; bít **2**, tlouci **2**, bouchat **1**, mlátit **4**, práskat **3**: t. koně bičem, psa holí; třískal do koní **6.** expr. (co) prudkými údery, úhozy ničit; rozbíjet, roztloukat, třístit **1**: opilec třískal nábytek, sklenice **7.** ob. expr. (co z čeho) těžít, získávat něco z něčeho: t. z něčeho peníze, kapitál (pro sebe) vytloukat; — třískat se ned. ob. expr. trmáct se, tlouci se **4**, mlátit se, potloukat

se: t. se po světě, světem; t. se životem sám předp. na-, na- se, o-, po-, pře-, roz- (poroz-), roz- se, u-, v-, vy-, z-, za-; nás. třískávati předp. roz-, roz- se.

212 Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny

bluňkati ned. *dělat bluňk, vydávat zvuk připomínající zvuk vody rozražené dopadem předmětu, žbluňkat: potok bluňká bublá; — dok. Bluňknouti.*

břinčeti ned. (3. mn. -í) *vydávat pronikavý, ostře zvonivý, cinkavý zvuk; břinkat, řinčet: ostruhy, meče břinčely; rozbité sklo břinčí; uhodil na stůl, až sklenice břinčely; po silnici břinčely vozy (Jir.) drnčely předp. roz- se, za-.*

cákati ned. (co; čím;) (*prudce*) *stříkat, šplíchat: c. na sebe, kolem sebe vodu; c. vodou, inkoustem; dupat do kaluží, až to cáká; bláto cáká od nohou; voda cáká ze žlabu; — cákati se ned. (čím; v čem;) brouzdat se, brodit se a stříkat: c. se vodou, ve vodě; c. se jako kačena předp. na-, na- se, po-, roz-, u-, vy-, za-; nás. cákávati, cákávati se; — dok. cáknouti.*

chrstati ned. (1. j. -ám) (co) *prudce lít; stříkat: pumpy chrstají vodu; ch. někomu vodu do obličeje; přen. ch. na někoho špinu špinit, hanobit někoho předp. vy-.*

srkati ned. (1. j. -ám) **1.** (co) *po malých doušcích, po troškách (něj. tekutinu) do sebe vtahovat, sát (zprav. přivřenými rty), a vydávat tím zvl. zvuk; expr. popíjet po malých doušcích vůbec: s. z šálku horký čaj usrkávat; s. lžící polévku; s. vodu do nosu; přen. s. do sebe čerstvý vzduch (V. Mrš.) vdechovat; – expr. s. slámkou limonádu pít; s. pomalu likér*
2. *vydávat při pití (n. při jídle) zvl. zvuk vtahováním nápoje (n. řídkého pokrmu) po doušcích: hlasité srkání; s. při jídle je neslušné*
3. *řidč. poněk. zast. po troškách téci tenkým praménkem, slabým proudem; crkat 1, crčet 1: srkání padajícího deště (Klost.); již jí krev srkala (Něm.) předp. v-, vy-, za-; nás. srkávati předp. po-, u-, vy-; — dok. srknouti.*

213 Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.

bacat ned. dět. (koho) *trestat naplácáním, plácát předp. na-, z-.*

bacit dok. (3. mn. -í) ob. expr. **1.** (koho, co čím, po čem, do čeho) *uhodit, udeřit, plácnout, praštit: b. dítě rukou; b. psa po čumáku; b. se do čela; b. hlavou do stromu narazit o strom; aby do toho hrom bacil; b. do toho rázně (se) rozhodnout*
2. (čím) *rozhořčeně něco odhodit; udeřit, mrštit, praštit: b. kladivem, knihou; b. sebou (na zem) padnout, svalit se, vrhnout se*
3. (po kom čím) *hodit, mrštit: b. po psu kamenem.*

brkati ned. **1.** expr. *poklesávat v nohou; nejistě, nerovně jít; klopýtat, zakopávat, brkotat: b. nohama v kolenou; b. přes (o) kameny; nohy někomu brkají; přen. b. přes neznalosti*
2.

mysl. brkání zvuky vydávané před tokem tetřevem hřadujícím na stromě **3.** nář. *škytat*:

máš-li málo, brkáš (Havl.); nás. brkávati; — dok. brknouti.

cinkati ned. 1. vydávat jasné, zvonivé zvuky; zvonit: peníze cinkají o stůl; cinká mu při jízdě zvonek na kole; cinkající zvonce stád 2. (čím: oč,) vyluzovat jasné, zvonivé zvuky; zvonit: c. klíči; c. nádobím při mytí; c. lžícemi o talíř; cinkající stádo; přen. expr. c. slovy mluvit okázale, ale naplano 3. expr. (komu co) říkat bez obalu do očí; (komu) nadávat, spílat: cinkal jim pernou pravdu (Staš.); – žena mu cinká předp. od-, roz- se, vy-, za-; nás. cinkávati předp. v. cinkati, dále po-; — dok. cinknouti.

cupati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) 1. (nejč. o dětech) jít drobnými, lehce dupavými krůčky; cupitat, capat, cupkat; expr. vůbec jít: vedle někdo cupá; c. pěšky; slečna už cupe do práce; dítě už cupe chodí 2. dupat, podupávat: zlostně c. nohama; c. do sněhu; cupání přede dveřmi; cupající kroky předp. od-, po-, pře-, při-, roz-, u-, v-, vy-, za-; nás. cupávati předp. v. cupati kromě za-; — dok. cupnouti.

drčeti ned. (3. mn. -í) **1.** řidč. vydávat drnčivý, řinčivý zvuk; *drnčet, řinčet*: okna při nárazu drčela; kladívko jen drčelo (při kování) (Jir.) **2.** expr. (, co) *rychle, zprav. nesrozumitelně mluvit; brebentit*: nemluví, drčí jako žentour; d. nesmysly předp. roz- se, za-; nás. drčívati (o) bez předp.

drkati ned. **1.** expr. (koho; do koho, čeho) *vrážet, strkat, šfouchat, drcat*: drkal ji loktem; drkal do stolu **2.** expr. *drkotat*: po cestě drkal vůz; zuby mu drkají strachem *jektají* **3.** nář. (čím;) *chřestit, chrastit*: d. nádobím *drnčet*; v pouzdru drkal kamínek (Baar) **4.** nář. (; co) *řehtat (velikonoční řehťáčkou)*: povede drkání po městečku (Baar); d. klekání (Baar) předp. při- (se), roz- se, vy- se, za-; nás. drkávati; — dok. drknouti.

drkotati ned. (3. j. -tá, zast. -ce) **1.** drkotati (se) *třaslavě jet n. vůbec se třaslavě, trhaně pohybovat; drkat, drkocat (se), kodrcat (se)*: vozík (se) drkotál po kamenité cestě; zuby jí drkotaly; brada mu strachem drkotala; drkotál se zimou **2.** vydávat drnčivý zvuk při otřásání; *drnčet*: okna při jízdě drkotala; drkotání strun **3.** expr. (; co) *trhaně mluvit, zprav. v rozčilení*: pláče a drkotá; počal d. omluvy předp. při- (se), roz- (se), vy- (se), za-; nás. drkotávati, drkotávati se.

drncat ned. ob. expr. **1.** *drnčet*: okna vlaku drncala; naproti drncal šicí stroj **2.** zř. též drncat se *drkotavě, třaslavě jet; drkotat (se), drcat se*: vůz drncá kamenitým úvozem; forka se drncala po špatné cestě předp. do-,na- se, při- (se), roz- se, vy- se, za-; nás. drncávat předp. v. drncat kromě za-; — dok. drncnout.

dupati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) **1.** (; po čem; nač; oč) *těžce, hlučně našlapovat (při chůzi), bít nohou n. nohama o zem:* jdi tiše, nedupej!; dupal, až se okna třásla; d. po podlaze, na podlahu; boty dupou po dláždění; d. okovanými podpatky o chodník; koně dupali podkovami; dupal vzteky; přen. nemyslete si, že si budete d. *poroučet* **2.** (co) *těžkou chůzí, údery nohou ničit:* zvěř dupe obilí; přen. d. něčí *právapotlačovat* předp. do-, po-, při-, roz-, u-, vy-, z-, za-; nás. dupávati.

hopsati (hupsati, hopcati, nář. hopskat, †hopcovati, †hopsovati) ned. *dělat malé poskoky; poskakovat, hopkat, hopkovat:* vrabec, zajíc hopsá; směšně hopsající srně: h. se schodů; hupsal zpátky (Herrm.), poskakuje, hupsá (Jah.): (dítě) začínalo se stavět, hopcat po stole (Rais); expr. h. v rytmu polky, písni *tančit:* hopskali proti sobě (A. Mrš.): žáby do bažiny hopcují (Čel.): hopsující zpívaly (Klicp.) předp. do-, od-, při-, v-, vy-, za- (si); nás. hopsávati předp. v. hopsati kromě vy-, za- (si), dále po-; — dok. hopsnouti.

houkati ned. **1.** *vydávát táhlý, pronikavý, temný zvuk; táhle a silně temně znít:* z dálky houkal divoký holub; sova houká; houkání sirény, aut, vlaků; rány z ručnic houkaly; houkají výkřiky; h. do dlaní; vítr houkal do komína; houkali na něho, ale neslyšel **2.** expr. houkat (si) (na koho) *hrubě křičet; rozkřikovat se, osopovat se, obořovat se, řvát:* správce si na dělníky houkal a troufal; nehoukej tak na mne! předp. do-, na-, od-, roz- se, za-; nás. houkávati předp. po-; — dok. houknouti.

hrkati ned. **1.** *vydávát přerušovaný, rachotivý, drsný zvuk, zprav. při pohybu:* hrkačky hrkají; vůz hrkal po dlažbě *drkotat, hrkotat, kodrcal se;* hodiny hrkají na stěně; hrkalo (v ní) jako ve starých hodinách (Herrm.) *byla plna úzkosti* **2.** (čím) *způsobovat (zvl. pohybováním něčím) rachotivý zvuk:* h. hrkačkou; h. nádobím, penězi v kapse **3.** expr. *třást se, klepat se, drkotat:* brada mu hrkala zimou **4.** *po troškách prudce vytékat:* slzy jí hrkaly z očí po tváři; z nosu mu hrkala krev předp. do-, od-, při- (se), roz- se, vy-, vy- se, za-, nás. hrkávati; — dok. hrknouti

hukati ned. řidč. *houkat:* v dáli hukala sova; lokomotivy hukaly; zř.

chroupati, chřoupati, chřupati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) **1.** (co) *kousat, pojídat (požírat) něco křehkého n. tvrdého;* expr. *s chutí do něčeho kousat, něco pojídat (požírat) vůbec;* *chrupat, chroustat, křoupat:* ch. sušenky, burské oříšky; kůň chroupe seno; ch. čerstvé koláče; krávy chutě chřoupají mladou travu **2.** *vydávát praskavé, skřípavé zvuky; praskat, skřípat, chrupat, křoupat:* chroupání červotočů; houska mu chřupe mezi zuby předp. roz-, s-, za-; nás. chroupávati předp. po-, roz-; — dok. chroupnouti, chřoupnouti, chřupnouti.

chrupati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) **1.** (co) *chroupat, chřoupat, chrūpat, chroustat, křoupat*: ch. placky **2.** *vydávat praskavé, skřípavé zvuky; praskat, skřípat, chroupat, chřoupat, chrūpat, křoupat, chrastit*: protahoval se, až mu kosti chrupaly; sníh, písek chrupe pod nohama; chrupání slámy **3.** *spát se slabým chrápáním*: expr. *spokojeně spát; pochrupovat*: z pravidelného oddechování přešla do chrupání; celou noc klidně chrupal předp. roz-, s-, vy-, za-; nás. chrupávati předp. po-, roz-; — dok. chrupnouti.

chrustati ned. řidč. **1.** *chrupat, praskat, skřípat*: šterk chrustá pod nohama; chrustání řezačky **2.** (co) *chroupat, křoupat, chroustat*: koně chrustají oves předp. za-; — dok. chrustnouti.

láfat ned. nář. expr. *bouchat, třískat, mlátit*: láfání prken (Čap.-Ch.) předp. na-; — dok. láfnout

lískat, liskat ned. obl. mor. (koho, 4. p.) *bít, tlouci, políčkovat*: 1. někoho po hubě; přen. 1. kartami o stůl (A. Mrš.) *třískat* předp. na-, z-.

louskati ned. **1.** (co) *kousáním n. tlakem, úderem ap. způsobovat prasknutí a rozdrčení něj. skořápky, aby se uvolnilo jádro*: 1. ořechy **2.** (čím) *způsobovat n. vydávat praskavý zvuk; luskat*: 1. prsty **3.** expr. (co) *něco tvrdého obtížně kousat, pojídat; jíst vůbec*: 1. komisárek; ob. expr. je (hubený), jako když šváby (n. cvrčky) louská *velmi hubený* **4.** expr. (co) *s úsilím řešit; luštit, řešit; usilovně, horlivě něco probírat, číst, studovat*: 1. rébusy, rovnice; 1. knížku, latinu, zákoník; 1. růženec, rýmy *horlivě, drmolivě odřikávat* **5.** expr. 1. očima (po kom) *vrhat na někoho významné n. nepřátelské, výhrůžné pohledy; loupat, lupat* předp. do-, na- se, pro-, pro- se, pře-, roz-, s-, vy-, za-; nás. louskávati předp. v. louskati kromě na- se, s-, za-; — dok. lousknouti.

rupati ned. (3. j. -e, -á, rozk. -ej, přech. přít. -aje) **1.** (; čím) *vydávat temný zvuk provázející lámání, pukání; praskat* **4.** lešení rupalo a prohýbalo se; sníh rupe pod nohama *křupe*; rupe mu v zádech *lupe*: zř. r. podkůvkami (Mrš.) *klapat* **2.** řidč. *praskat 1*: střepiny rupajícího skla **3.** ob. expr. (*zprav. o polit. zřízení*) *brát za své, být na pokraji zhroucení, úpadku; praskat 2, rozpadat se, hroutit se*: když to (nacistický režim) rupalo, uprchli (Lid. nov.) **4.** stud. slang. *propadat* **5.** ve spoj. r. led *společně běhat po (tenkém) ledu a tím způsobovat jeho popraskání*: r. až do zkoupaní led na rybníčku (Drda) předp. za-; — dok. rupnouti.

skřečeti ned. (3. mn. -i) řidč. *vydávat skřeky; skřehotat*: zvuky skřečících žab (Staš.); sojky skřečely; skřečelo rádio (Otč.) předp. Za.

tutat ned. expr., často dět. *vydávat přerušovaný zvuk; houkat 1, troubit 2*: tutání aut (Pujm.); tural (ponocný) jedenáctou (Kosm.); telefon tutá.

2.2 Nápodoba zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci)

bafati ned. **1.** (; na koho, co) *štěkat n. napodobovat psí štěkot*: Rek bafal celou noc; b. na lidi, na měsíc **2.** expr. (na koho) *rozzlobeně, nevrle, hlasitě mluvit; obořovat se, štěkat*: ředitel na každého bafal **3.** expr. (; co) *rtý hlasitě vypouštět*

baf!; expr. bafnu na tebe; několikrát (si) prudce bafnul; přen. bafnutí páry *zvuk podobný psímu štěknutí* **2.** ob. expr. (koho, co; po kom, čem) *uchopit, lapit, chňapnout*: bafne ho v pasu; b. po vzduchu předp. od-, vy-, za- (si).

bákat ned. mysl. slang. (*o srnci n. jelenu*) *vydávat zvuky při znepokojení, bekat*.

bekati ned. **1.** *bečet*: ovce bekají; mysl. jelen, srnec beká *vydává zvl. zvuky při znepokojení* **2.** zhrub. (; na koho) *ječivě, mečivě mluvit; utrhovat se*: baba bekala; co na nás bekáš? předp. za-; nás. bekávati předp. po-; —dok. Beknouti.

beknouti dok. (min. -kl, -knul, -kla, podst. -knutí) *k bekati*: ovce bekne *zabečí*; – zhrub. doma ani nebekne *nic neřekne* předp. za-.

blafati ned. **1.** *štěkat*: psi blafají **2.** zhrub. (; co) *žvanit, tlachat*: jalové blafání v hospodě; vy dnes blafáte hlouposti **3.** zhrub. (na koho) *nevlídně, hrubě s někým mluvit, hubovat*: co na mne blafáš? předp. vy-, nás.blafávati; — dok. blafnouti.

blekotati (blektati) ned. **1.** *vydávat blekot; bečet*: ovce blekotaly **2.** *vydávat zvuky tomu podobné; (o vodě) bublat, klokotat*; expr. (*o člověku*) *nejasně, nesrozumitelně mluvit; blábolit, breptat, koktat*: voda blekotá varem; expr. blekotající opilec; v rozpacích blekotá **3.** ob. expr. (co;) *nesmyslně, hloupě mluvit; žvanit*: b. nesmysly; co to blekotáš? předp. vy-, za-.

brnčet ned. nář. *bzučet; drnčet*: včela brnčí.

broukati ned. **1.** *vydávat bručivý, hluboký zvuk*: doupňáci broukají; mysl. broukání *krátký slabý hlas jelena v říji* **2.** expr. (; co: na koho, co) *nevrle, bručivě mluvit; hubovat, pobrukovat, brblat, reptat, bručet*: b. nesrozumitelná slova; stařec brouká na děti, na počasi **3.** (; co) *slabě zpívat; vydávat neartikulované zvuky naznačující spokojenost; pozpěvovat, pobrukovat*: dítě si spokojeně brouká (*před obdobím mluvení*); žena brouká písničku; předp. po- (si), za- (si); nás. broukávati předp. po- (si); — dok. brouknouti.

bzikati ned. **1.** *ozývat se bzučivě; bzučet*: včely bzikají **2.** (*o dobytku*) *plašit se, střečkovat*: bzikající kráva předp. roz- se, za-; nás. bzikávati; — dok. bziknouti.

bziknouti dok. (min. -kl, podst. -knutí) *k bzikati; zabzučet*: cvrček bzikne; moucha ani nebzikla předp. za-.

bzíti ned. (3. mn. -í, podst. bzení) *bzučet*: bzení včeliček.

cvrkotati ned. *cvrčet, cvrkat, cvrlikat*: cvrčci cvrkotali; v křoví cvrkotali vrabci *švitořili, štěbetali, šveholili* předp. za-.

cvrliti ned. (3. mn. -í) *cvrčet* (Ner.).

čirikati, čirykati (nář. čirínčet) ned. (*o ptácích*) *švitořit, štěbetat*: koroptve, vrabci čirikají; z polí se ozývá čirínčení (A. Mrš.) předp. za-.

d'obati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přít. -aje) (co;) zobat, klovat: kuřata d'obou jáhly; d'. do prstu; přen. expr. jen tak (se) v jídle d'obala málo, vybíravě jedla předp. po-, roz-, vy-, z-; nás. d'obávati předp. v. d'obati kromě z-; — dok. d'obnouti.

gágat, gagotat ned. nář. (*o husách, kachnách*) *kejhat, štěbetat* (Něm.).

hafati ned. **1.** *štěkat*: pes hafá **2.** zhrub. (na koho, co) (*o člověku*) *hubovat, láteřit, křičet*: hafali na sebe celý den; — hafat se ned. zhrub. (; s kým) *hádat se, přít se* předp. na- se, po-, po- se, za-; nás. hafávati (o) bez předp.; — dok. hafnouti.

hejhat ned. nář. (*o husách*) *kejhat*.

houkati ned. **1.** *vydávát táhlý, pronikavý, temný zvuk; táhle a silně temně znít*: z dálky houkal divoký holub; sova houká; houkání sirény, aut, vlaků; rány z ručnic houkaly; houkají výkřiky; h. do dlaní; vítr houkal do komína; houkali na něho, ale neslyšel **2.** expr. houkat (si) (na koho) *hrubě křičet; rozkřikovat se, osopovat se, obořovat se, řvát*: správce si na dělníky houkal a troufal; nehoukej tak na mne! předp. do-, na-, od-, roz- se, za-; nás. houkávati předp. po-; — dok. houknouti.

hrochtati ned. *chrochtat; chroptět*: prase hrochtá; přen. nesrozumitelně cosi h. (Sum.).

hukati ned. řidč. *houkat*: v dáli hukala sova; lokomotivy hukaly; zř.

chlamstati ned. **1.** (co) (*zprav. o zvířeti*) *mlaskavě, překotně hltat, pít; chlemstat*: pes chlamstal maso; kůň žíznivě chlamstal vodu **2.** (po čem) (*zprav. o zvířeti*) *s mlaskáním chňapat, uchopovat tlamou*: pes chlamstá po mouchách předp. na- se, po-, s-.

chňapati ned. (1. j. -ám, -u, rozk. -ej, přech. přít. -aje) (po kom, čem; co, koho) (*o zvířatech*) *tlamou rychle se ohánět, snažit se někoho n. něco chytit, chytat*: pes chňapá po noze; ryba chňape drobty; přen. expr. (*o lidech*) *rychle, dychtivě sahat, popadat, chytat*: ch. po pamlsku; — dok. chňapnouti.

chrochtati ned. (1. j. -ám) (*zprav. o vepřích*) *vydávát hluboký chrčivý hlas*: prasečí chrochtání; na rybníce chrochtaly žáby; expr. chrochtal smíchy jako divoký vepř (Vanč.) předp. za-; — dok. chrochnouti.

chrounět ned. (3. mn. -í) řidč. **1.** expr. *spát, chrnět, chrápat*: chrouní na stole na novinách; jezevec chrouní v pelíšku **2.** *chrochtat*: vepřík ryl do drnu a chrouněl (Jah.) předp. vy- se.

chrustati ned. řidč. **1.** *chrupat, praskat, skřípat*: šterk chrustá pod nohama; chrustání řezačky **2.** (co) *chroupat, křoupat, chroustat*: koně chrustají oves předp. za-; — dok. chrustnouti.

jekati ned. *vydávav jek, ječet*: (při boxování) ani nejekal, ani nesýčel (Lang.) předp. vy-, za-; — dok. jeknouti.

kdákati ned. (1. j. -ču, -kám, rozk. -kej, přech. přit. -kaje) **1.** (*o slepici*) *vydávav (po snesení vejce) zvuk znějící jako kdák* **2.** zhrub. (; co; o čem) *povídat, tlachat, žvanit*: nekdákej mi tady!; co to kdákáš?; kdákají o hloupostech; žena zlostně kdáká na děti *mluví, křičí* předp. na-, roz- se, vy-, za-; nás. kdákávati (o) bez předp.; — dok. kdáknouti.

klkati ned. zeměd. (*o koních*) *polykat vzduch tak, že vzniká zvláštní zvuk*.

klofati ned. (1. j. -u, -ám, rozk. -ej, přech. přit. -aje) **1.** (koho, co; kam) (*o ptácích*) *zobákem tlouci, štípat; klovat*: k. někoho (do prstu) **2.** expr. (do čeho; koho, co) *prudce se dotýkat něčím ostrým, zašpičatělým; ťukat, klepat*: k. holí do země; k. dítě přes kotníky; ob. k. brambory (lžící při opékání) *štouchat*; klofané brambory předp. o-, po-, roz-, vy-; nás. klofávati; — dok. klofnouti.

kničeti ned. (3. mn. -í) *vydávav vysoký, pronikavý, zprav. naříkavý hlas; kvičet, kňučet*: prasata kničí; radostné psí kničení; ženské hlasy kničely *zněly tence a pronikavě, pištěly*; děvčata hned kničí *kňourají, fňukají*; přen.kničení a vytí sirén předp. za-.

kníkati, knikati ned. expr. *vydávav kňouravé zvuky; kňourat, kňučet* předp. za-; — dok. kniknouti.

krkat ned. **1.** ob. *říhat*: k. po jídle **2.** *krákat*: havrani krkají (V. Mrš.) předp. po- si, za-; nás. krkávat předp. po-; — dok. krknouti.

křísati ned. (3. j. -á) řidč. *vydávav zvuky jako křís*; *cvrkat 1*: cikáda, cvrček křísá.

kukati ned. *vydávav zvuk znějící jako kuku*: kukačka kuká předp. do-, na-, od-, roz- se, za-; nás. kukávati předp. v. kukati kromě za-; — dok. kuknouti.

kuvíkati ned. zast. a nář. (*o sýčku*) *houkat* (L. Steh.).

kvákati ned. (1. j. -kám, -ču, rozk. -kej, přech. přit. -aje) **1.** *vydávav zvuk znějící jako kvák*: žáby kvákaly u rybníka; vrána, kavka kváká; slepice a kačeny kvákají na dvoře **2.** zhrub. (co;) *klábosit, žvanit, tlachat, pleskat*: kváká, co slyšel; nekvákej zbytečně!; každý do toho kváká (Otč.) **3.** zhrub. *falešně zpívat*: zpěvačka kváká předp. na-, roz- se, vy-, vy- se, za-; — dok. kváknouti.

kvičeti ned. (3. mn. -í) **1.** (*o zvířeti*) *ozývat se pronikavým, vysokým hlasem*: podsvinče kvičí v chlívkú; pes kvičel bolestí **2.** expr. *vydávav pronikavé, vysoké zvuky vůbec; pištět*,

ječet, vrískat: ženské kvičí; k. strachem, radostí; starý klarinet kvičel předp. roz- se, za-; nás. kvičívati (o) bez předp.

kvočet ned. nář. *kvokat*: kvočení se slepicím prostě netrpí (Glaz.).

kvokati ned. (1. j. -ám) (*o domácí slepici*) *být ve stavu hnízdění, projevovat snahu po hnízdění; (o slepicích kurů v době hnízdění vůbec) vydávat zvuk znějící jako kvok*: ta černá slepice už zase kvoká; – kvočna kvokáním svolává kuřata; bažantí slepice kvoká; přen. expr. (*o člověku*) *vydávat zvuky podobné kvokání*: k. nadšením (Vach.) předp. roz- se, za-; nás. kvokávati předp. po-, roz- se; — dok. kvoknouti.

kyrykati ned. *vydávat zvuk znějící jako kyryk*: koroptve vyplašeny chvíli hlučně kyrykaly (Rais) předp. za-; — v. též čirikati.

mečeti ned. (3. mn. -í) *vydávat zvuk znějící jako mé; mekat, mekotat*: koza mečí; přen. expr. *mluvit n. zpívat vysokým a drsným, pronikavým hlasem*: spustil mečícím hlasem (Rais); zpívali, možno říci, že mečeli (R. Svob.) předp. roz- se, za-; nás. mečívati (o) bez předp.

mekotati ned. (3. j. -á) *mečet, mekat*: kůzle mekotá; přen. expr. m. strachem (Neff).

mektati ned. (3. j. -á) **1.** řidč. *mečet, mekat*: mektání kozy **2.** expr. (co) *koktat, breptat*: mektá něco nesrozumitelného **3.** (čím) *sem tam pohybovat*: m. zlostně rtem (Olb.) předp. za-.

mrňoukat ned. řidč. ob. expr. (*o kočce*) *mňoukat*: mrňoukání kocourů (Neff); přen. dítě mrňoukalo (Lid. nov.) *vrnělo* předp. za-.

mučeti ned. (3. mn. -í) *bučet*: krávy mučely (Hol.).

mumlati (mumrati, Heyd.) ned. (1. j. -ám) (; co) *nezřetelně mluvit; brumlat, mručet, bručet*: rozpačitě, polohlasně m.; nesrozumitelné mumlání; m. nesrozumitelná slova; m. si cosi pro sebe; mysl. medvěd mumlá *vydává zlobný hlas* předp. do-, na- se, od-, vy-, za-; nás. mumlávati předp. po-.

ňafat ned. (3. j. -á) **1.** expr. *tence štěkat; poštěkávat*: pes kňučel a ňafal **2.** zhrub. *pronikavě křičet, lát*: Pavlína, ruce v bocích, ňafala jako lištička (Olb.); — ňafat se ned. zhrub. (s kým) *hádat se*: celý den se spolu ňafají předp. za-; nás. ňafávat předp. po-; — dok. ňafnout.

pšikat ned. **1.** nář. *kýchat 1*: (kýchla) jako pšiká kočka (V. Mrš.).

pšoukat, řidč. **pšukat** ned. **1.** ob. expr. *vypouštět ze střev plyny*: kůň vytrvale pšukal a klusal (K. Čap.); přen. šrapnel pšouká (Šrám.) *bouchá*; pšuká měkkými tvářemi (K. Čap.) **2.** mysl. pšoukání *první verš tokajického tetřívka* předp. za-.

rafat ned. expr. (z něm.) **1.** (po kom, čem) (*o zvířatech, zř. zhrub. o lidech*) *chňapat*: štěně rafalo po noze; – (Růžena) rafá po jeho ruce (Hais) **2.** *štěkat, hafat 1*: psi (na nás) zlostně rafali **3.** řidč. zhrub. (*zlostně*) *mluvit 2, křičet 3, hubovat* (Šlej. aj.); – rafat se ned. expr. **1.** *chňapat (po sobě), rvát se*: smečky psů se rafaly **2.** zhrub. (; s kým) *hádat se 1, přít se*: r. se ve správních radách (Kult. pol.); nech ho, co se s ním budeš r. (Mor.) předp. po-, po- se.

rapotat ned. nář. *skřehotat*: rapotají hlasy stračí (Hol.).

rochati, rochtati (rochňati Pech.) ned. (1. j. -ám) **1.** (*zprav. o vepři*) *chrochtat*: z chlívka rochala prasnice (Hol.); rochtání vepřů (Herrm.); mysl. rochání *hlas daňka v době říje* **2.** řidč. *rachotivě se ozývat*: rochání střelby (Hol.).

ručat ned. nář. *ryčet, řvát*: vlkodlak ručal (Něm.).

řehotati ned. (3. j. -tá, zast. -ce) **1.** řidč. (*o koních*) *řehat 1, ržát*: koně řehotali (Bass); kůň řehotal po obroku (Kosm.) **2.** (též řáhotati) (*o jiných zvířatech*) *vydávát skřehotavý zvuk; skřehotat*: v dáli řehoce straka (Staš.); řáhotání slepice (Šlej.); — řehotat se ned. expr. (*nevázaně, hlasitě*) *se smát, řehat se*: společnost se vesele řehotala; řehotající se děvčata *chichotající se* předp. roz- se, vy- se, za-; nás. řehotávati, řehotávati se (o) bez předp.

skřečeti ned. (3.mn. -í) řidč. *vydávát skřeky; skřehotat*: zvuky skřečících žab (Staš.); sojky skřečely; skřečelo rádio (Otč.) předp. Za.

skřekat (vzkřekat Čap.-Ch.) ned. nář. *skřehotat*: sojky skřekají (Pech.) předp. za-.

syčeti ned. (3. mn. -í) **1.** (*o někt. živočiších, o prudce se vypařující tekutině, o páře unikající úzkým otvorem ap.*) *vydávát zvuk znějící jako ss*: zmiije syčí; husa zlostně syčela; na plotně syčí voda; omastek se připaloval a syčel; pára uniká ventilem s pronikavým syčením; plamen plynového ohříváče syčel **2.** (*o člověku*) *vydávát zvuk ss jako projev nelibosti; zlostně mluvit, šeptat (takže s silně vyniká)*: obecnstvo v divadle počalo s.; – syčel mu zlostně do ucha **3.** řidč. zast. ob. *chodit žebrotou, žebrot, prosit 2* (nář.): fechtovat kdysi Moravou a syčel o knedlíky (Haš.) předp. na-, na- se, roz- se, u-, vy-, za-; nás. syčívati (o) bez předp.

škrhati ned. (3. j. -á) **1.** *skřehotat 1*: žáby škrhají vytrvale (Řez.) **2.** (čím) *škrábáním, škrátáním (o zem) působit chrastivý, skřípavý zvuk*: š. podrážkami (Řez.).

škvěcet, řidč. **škvičet, skvěcet** (Šlej.) *ječet, kvičet 2*: ženské škvěčely (Staš.); škvičely (holky) přes tu chvíli.

škvrkat ned. nář. *vydávát hrkavý, drncivý zvuk, skřehotat*: žáby škvrkaly.

štěkati ned. **1.** (*zprav. o psech n. jiných psovitých šelmách*) *vydávát jednotlivě vyřazené zvuky*: vesele, zuřivě š.; š. na zloděje; slyšeli š. lišku; přen. expr. štěkání kulometů; pes,

který štěká, nekouše *není nebezpečný ten, kdo (o tom) mnoho mluví, hubuje ap.* **2.** ob. expr. (; na koho) *ostře, úsečně, pronikavě křičet, mluvit; hubovat, nadávat I 2:* velitel vztekle štěkal; štěkání rozčilených žen; štěkaly na sebe jako dvě báby na trhu (Neff); — štěkat se ned. ob. expr. *hádat se I, přít se I, svářit se:* ženské se mezi sebou začaly š. (Vach.) předp. na-, o-, od-, po-, roz-, roz-; nás. štěkávati, štěkávavati předp. v. štěkati kromě na-, u-; — dok. Štěknouti.

típati ned. (1. j. -ám) **1.** (*o ptácích, zvl. mláďatech*) *vydávat slabounké vysoké zvuky; pípat I;* přen. expr. *mluvit vysokým slabým hlasem:* z hnízda se ozývalo típání (Vrba); típající kuřata (John); přen. expr. omluvné típání (Neff) **2.** expr. (zprav. záp.) *zcela málo promlouvat, dutat, cekat, hlesat, pípat 2* (Kainar) předp. za-; — dok. típnouti I.

věkat ned. nář. *štěkat I:* psi začli v.

vřeštěti (vřeštiti E. F. Bur.) ned. (3. mn. -í) *ječet, vřískat 1. (o zvířatech) vydávat pronikavý, ječivý hlas:* vřeštící opice; postřelený zajíc vřeštěl **2.** expr. *vydávat pronikavý, ječivý křik, zvuk vůbec; (co) pronikavě, ječivě hrát:* vřeštící holky (K. Čap.); vřeštění dud; intrády vřeštěly (Rais); – v domě vřeští gramofon foxtrot předp. roz- se, u- se, za-; nás. vřeštívati (o) bez předp.

vučeti ned. (3. mn. -í) *bzučet I, zvučet:* okolo květu včelička vučí (Čel.)

2.3 Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy

cákati ned. (co; čím;) (*prudce*) *stříkat, šplíchat:* c. na sebe, kolem sebe vodu; c. vodou, inkoustem; dupat do kaluží, až to cáká; bláto cáká od nohou; voda cáká ze žlabu; — cákati se ned. (čím; v čem;) *brouzdat se, brodit se a stříkat:* c. se vodou, ve vodě; c. se jako kačena předp. na-, na- se, po-, roz-, u-, vy-, za-; cákávati, cákávati se; — dok. Cáknoti.

crčeti (3. mn. -í) (crcati) ned. **1.** *téci tenkými praménky, slabým proudem:* crčelo se střeche; pot crčí s čela, krev z rány; slzy jako hrách z očí crčely (Zápot.); déšť crcal na dlažbu (Wint.) **2.** *vydávat při tečení zvláštní zvuk:* potůček crčí; crčení vodovodu; přen. crcají a chřestí mince (Wint.) **3.** *vydávat zvuky znějící jako crk; cvrčet, crkat:* cvrčci, kobylky crčí; kanárek crčel v okně (V. Mrš.) předp. za-; nás. crčívati (o) bez předp.

crkati ned. **1.** *po troškách téci, kapat, téci slabým proudem:* mléko crká do dížky; crkání krve **2.** *vydávat zvuky znějící jako crk; cvrkat I, crčet 3:* cvrčkové, kobylky crkaly; vlaštovky, sýkory crkají předp. za-; —dok. Crknouti.

fučeti ned. (3. mn. -í) **1.** *prudce vanout; fičet, foukat:* mrazivý vítr ostře fučí do oken; neos. na půdě fučí až hrůza **2.** *ozývat se zvukem vznikajícím při prudkém dýchání; funět, supět:*

babka je tak tlustá, že jen fučí; zlostné fučení rysa; koně fučí do kopce *namáhavě oddychují*; přen. fučící a dýmající lokomotiva předp. na-, za-; nás. fučívati (o) bez předp.

hukotati ned. (1. j. -ám) *hučet*: hukotání vodního proudu.

juchati ned. expr. *radostně volat, výskat*: chasa výská a juchá; veselé juchání rekrutů předp. za-; — dok. Juchnouti.

kouř; ob. *kouřit*: spokojeně b.; b. z dýmky; b. cigaretu; přen. komíny bafají kotouče dýmu; bafání traktoru *výbušné zvuky* **4.** expr. *kašlat* předp. na-, na- se, roz-, vy-; nás. bafávati předp. od-, po- (si), roz-, vy-; — dok. bafnouti.

mlačet (mlačit, Kubín) ned. nář. *mlaskat*: chutnalo mu, až v ústech mlačělo (Rais); bláto mlačělo a stříkalo (Jir.) předp. za-.

mrkati ned. **1.** *mimovolně přivírat a otvírat oční víčka; mžikat 1*: m. očima; m. dojetím; expr. poslouchal, ani nemrkal *bez pohnutí, velmi pozorně* **2.** (na koho) *upozorňovat někoho, dorozumívat se s někým očima, mžiknutím očí*: mrkal na souseda; významně na sebe mrkali; mrkal na ni, aby... **3.** ob. *dívat se, pokukovat*: m. vpravo, vlevo; m. očkem po někom **4.** ob. expr. *divit se*: to budete m.!: člověk nestačí m.; m. na drát *velmi se divit* **5.** *slabě, přerušovaně svítit; blikat, mžikat*: lucerna, světlo mrká; hvězdy mrkají předp. za-; smrkat se; nás. mrkávati předp. o-, po-; — dok. mrknouti.

plískati ned. (3. j. -á) **1.** řidč. *pleskat 1, plácát 2, bit (zvl. o dešti)*: chvílemi plískal studený dešť; šumění a plískání vody; karty plískají jako políčky (Sez.) † **2.** *tlachat, žvanit*: mlč, neplískej, polepši se (Wint.); — plískati se ned. *máchat se*: p. se ve vodě (Her.) předp. na-, po-, za-.

šustiti, šustěti ned. (3. mn. -í) **1.** *vydávat suchý, harašivý, šelestivý zvuk*: listí šustící pod nohama; sukně při tanci šustily; obilí se vlnilo a šustělo **2.** (čím) *působit suchý, harašivý, šelestivý zvuk*: šustil obracenými novinami; š. hedvábím **3.** expr. *jít, pohybovat se s šustotem (zprav. šatu)*: přišla s hlavou vypjatou a vznešeně šustěla dál (Jir.) předp. do-, od-, při-, roz- se, v-, vy- (se), za- (poza-); nás. šustívati (o) bez předp.

žblunkati, žbluňkati ned. (3. j. -á) **1.** (o tekutině) *vydávat šplouchavý zvuk; šplouchat 1*: voda žblunkala; v putně žbluňká mléko; pil, až mu v krku žbluňkalo (neos.); přen. expr. žbluňkal klavír (Herrm.); slova mu už jen v hrdle žbluňkají (Jah.) **2.** *působit šplouchavý zvuk*: nohy žbluňkaly v bahně; žbluňkání vesel (Koll.) **3.** *se šplouchavým zvukem se pohybovat, zejm. téci*: pivo žbluňkalo do džbánů; (potok) žblunká z tůňky do tůňky předp. za-; nás. žblunkávati, žbluňkávati.

2.4 Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat

cecati ned. zast. a nář. (co;) *cucat, sát* (zprav. *mateřské mléko*) (Něm., V. Mrš.).

cicati ned. zast. a nář. (co;) *cucat, sát, zprav. mateřské mléko* (Herb., Svět.) předp. na- se, vy-.

cucat ned. ob. **1.** (co;) *sát, vysávat, cumlat, dumlat*: dítě ještě cucá (mléko); dal dítěti c. čaj; pavouk cucá mouchu *saje z ní krev*; c. si prst; c. cigaretu (expr.) *kouřit*; přen. zhrub. cucá ho, cucá z něho peníze *tahá; vydírá na něm*; cucá zisk z naší práce **2.** (co) *cumlat, ulizovat* (z čeho): cucá bonbón, lízátko; expr. cucal pivo, limonádu *pomalou upíjel* **3.** expr. (koho) *líbat*: c. někoho po tváři; pořád ho cucá; cucali se v besídce předp. na- se, o-, po-, u-, vy-, nás. cucávat předp. v. cucati kromě na- se; — dok. cucnouti.

cucnout (si) dok. (min. -cl, -cnul, -cla, podst. -cnutí) ob. (čeho;) *k cucat 1, 2*: dítě (si) cuclo mlíčka; dítě (z láhve) ani necuclo; – c. si z cukrátky; expr. c. si likéru *líznout si*; rád si cucne *napije se kořalky ap.* předp. u-, vy-.

fíčeti ned. (3. mn. -í) **1.** *prudce vanout; fučet, foukat*: vítr fíčí; do krytu fíčí; ujížděl, jen to fíčelo; přen. bída fičela všemi skulinami do stavení *pronikala*: mrzne, jen to fíčí *silně, velice* **2.** ob. expr. *prudce, se svištěním se pohybovat*: šíp, kulka mu fičela kolem.

fňukati ned. expr. *poplakávat* (zprav. *o dítěti*); *povzdychávat, naříkat, bědovat, kňourat*: fňuká celý den a nemá proč; hošík pořád fňukal a nespal; přen. f. nad obtížemi, před překážkami *slabošsky si stěžovat*; fňukáním se nic nespraví předp. na- se, po- (si), roz-, roz- se, u- se, vy-, vy- se, za-, za- si; nás. fňukávati předp. po-.

fňuknouti dok. (min. -kl, -knul, -kla, podst. -knutí) expr. *k fňukati*: přestala plakat, ještě několikrát fňukla a bylo zas dobře předp. za-.

chraptěti, řidč. **chraptíti** ned. (3.mn. -í) *mluvit, nezvučným hlasem*; přen. *vydávat drsný, zastřený zvuk*: po několikahodinovém mluvení už chraptí; chraptěl mu hlas *chraplal*; nachladit se a ch. *trpět chrapotem*; přen. v přijímači začalo ch. *chrčēt*; tramvaje chraptí předp. o-, roz- se, za-.

chropěti ned. (3.mn. -í) *chroptět; chrčēt*: (stařena) chropěla a ztrácela hlas (Sum.); flašinet chropěl (Staš.).

chropotati ned. (1. j. -ám) *chroptět; chrčēt*: probodený začal ch. a skončil; v prsou jí vrčelo a chropotalo, jako by se v ní vařila krev (Pech.) předp. za-.

kákat ned. nář. *kejhat* (Baar).

knáchat ned. zhrub. *žvanit, tlachat, plácát*: ženské knáchání (Ner.).

kručeti ned. (3. mn. -í) **1.** (*o útrobach*) *ozývat se temným zvukem; škroukat:* prázdný žaludek kručel; neos. kručí mu v břiše, v žaludku, přen. *má hlad* **2.** *vydávat temný zvuk, (zvl. o vepřích) chrochtat:* bekot a kručení a kvičení (dobyčcat) (Jir.): vepř kručí (Č. lid): expr. matka kručela (Šlej.) *nespokojeně bručela* předp. za-.

mlačťet (mlačtit, Kubín) ned. nář. *mlaskat:* chutnalo mu, až v ústech mlačťelo (Rais); bláto mlačťelo a stříkalo (Jir.) předp. za-.

sykati ned. **1.** *vydávat nesouvislý, opěťovaný syčivý zvuk, ozývat se nesouvislými syčivými zvuky:* s. bolestí, zimou; děvčata sykala smíchem (Šrám.); syká ostrý svist blýskajících kos (A. Mrš.); přen. nadávky sykaly z mnohých sevřených rtů (Sova) *sykavě vycházely* **2.** řidč. (co) *mluvit, říkat s nesouvislými, syčivými zvuky:* "kruci," syká Pepek (K. Čap.); sykala mezi zuby písničku (Neff) předp. za-; nás. sykávati předp. po-, u-; — dok. syknouti.

syknouti dok. (min. -kl, podst. -knutí) *k sykati:* s. bolestí; sykl smíchem; – řidč. "buď tiše," svkl (Pujm.); sykl nesrozumitelná slova předp. o-, od-, pro-, u-, vy-, za-.

2.5 Nápodoba zvuků, které charakterizují proces mluvení

bafnouti dok. (min. -fl, -fnul, -fla, podst. -fnutí) **1.** *k bafati 1-3* pes tlumeně

bekati ned. **1.** *bečet:* ovce bekají; mysl. jelen, srnec beká *vydává zvl. zvuky při znepokojení* **2.** zhrub. (; na koho) *ječivě, mečivě mluvit; utrhovat se:* baba bekala; co na nás bekáš? předp. za-; nás. bekávati předp. po-; —dok. beknouti.

beknouti dok. (min. -kl, -knul, -kla, podst. -knutí) *k bekati:* ovce bekne *zabečí;* – zhrub. doma ani nebekne *nic neřekne* předp. za-.

blafati ned. **1.** *štěkat:* psi blafají **2.** zhrub. (; co) *žvanit, tlachat:* jalové blaťání v hospodě; vy dnes blaťáte hlouposti **3.** zhrub. (na koho) *nevlídně, hrubě s někým mluvit, hubovat:* co na mne blaťáš? předp. vy-, nás. blaťávati; — dok. blaťnouti.

blekotati (blektati) ned. **1.** *vydávat blekot; bečet:* ovce blekotaly **2.** *vydávat zvuky tomu podobné; (o vodě) bublat, klokotat;* expr. (*o člověku*) *nejasně, nesrozumitelně mluvit; blábolit, breptat, koktat:* voda blekotá varem; expr. blekotající opilec; v rozpacích blekotá **3.** ob. expr. (co;) *nesmyslně, hloupě mluvit; žvanit:* b. nesmysly; co to blekotáš? předp. vy-, za-.

breptat, brebtat ned. ob. expr. **1.** (; co) *mluvit rychle a nesrozumitelně; drmolit, brebentit, repetit:* začal b. zajíkat se; b. hlouposti **2.** *mnoho, nesmyslně mluvit; žvanit, tlachat:* b. s každým obejdou předp. na-, od-,pro-, roz- se, u- se, vy-, za-; nás. breptávat, brebtávat předp. od-, po-, za- se; — dok. breptnout, brebtnout.

broukati ned. **1.** vydávat bručivý, hluboký zvuk: doupňáci broukají; mysl. broukání *krátký slabý hlas jelena v říji* **2.** expr. (; co: na koho, co) *nevrle, bručivě mluvit; hubovat, pobrukovat, brblat, reptat, bručet*: b. nesrozumitelná slova; stařec brouká na děti, na počasí **3.** (; co) *slabě zpívat; vydávat neartikulované zvuky naznačující spokojenost; pozpěvovat, pobrukovat*: dítě si spokojeně brouká (*před obdobím mluvení*); žena brouká písničku; předp. po- (si), za- (si); nás. broukávati předp. po- (si); — dok. brouknouti.

brouknouti dok. (min. -kl, podst. -knutí) *k broukati; zabručet*: telefonní bzučák broukl; basa broukne; expr. b. na někoho, k někomu; b. otázku, pozdrav; – b. (si) pro sebe; brouknutí nemluvněte předp. o-, od-, pro-, u-, vy-, za-.

hafati ned. **1.** *štěkat*: pes hafá **2.** zhrub. (na koho, co) (*o člověku*) *hubovat, láteřit, křičet*: hafali na sebe celý den; — hafat se ned. zhrub. (; s kým) *hádat se, přít se* předp. na- se, po-, po- se, za-; nás. hafávati (o) bez předp.; — dok. hafnouti.

hejkati ned. ob. *vydávat táhlý zvuk; (o lidech) křičet, volat*: hejkání hus *kejhání*; sýček do okna hejkal *hýkal*; na koho tak hejká předp. za-; — v. též hýkati.

hrkati ned. **1.** *vydávat přerušovaný, rachotivý, drsný zvuk, zprav. při pohybu*: hrkačky hrkají; vůz hrkal po dlažbě *drkotat, hrkotat, kodrcal se*; hodiny hrkají na stěně; hrkalo (v ní) jako ve starých hodinách (Herrm.) *byla plna úzkosti* **2.** (čím) *způsobovat (zvl. pohybáním něčím) rachotivý zvuk*: h. hrkačkou; h. nádobím, penězi v kapse **3.** expr. *trást se, klepat se, drkotat*: brada mu hrkala zimou **4.** *po troškách prudce vytékat*: slzy jí hrkaly z očí po tváři; z nosu mu hrkala krev předp. do-, od-, při- (se), roz- se, vy-, vy- se, za-, nás. hrkávati; — dok. hrknouti

hrochtati ned. *chrochtat; chroptět*: prase hrochtá; přen. nesrozumitelně cosi h. (Sum.).

hýkati ned. *vydávat táhlý zvuk znějící jako hý; (o lidech) křičet, volat*: hýkání osla; hýkající sýček, čejka; hýkání větru; vesele h.; h. radostí; vozka hýkal na koně *pobízel je voláním* předp. roz- se, za-; nás. hýkávati; — dok. hýknouti.

chrochtati ned. (1. j. -ám) (*zprav. o vepřích*) *vydávat hluboký chrčivý hlas*: prasečí chrochtání; na rybníce chrochtaly žáby; expr. chrochtal smíchy jako divoký vepř (Vanč.) předp. za-; — dok. chrochnouti.

kdákati ned. (1. j. -ču, -kám, rozk. -kej, přech. přít. -kaje) **1.** (*o slepici*) *vydávat (po snesení vejce) zvuk znějící jako kdák* **2.** zhrub. (; co; o čem) *povídat, tlachat, žvanit*: nekdákej mi tady!; co to kdákáš?; kdákají o hloupostech; žena zlostně kdáká na děti *mluví, křičí* předp. na-, roz- se, vy-, za-; nás. kdákávati (o) bez předp.; — dok. kdáknouti.

kničeti ned. (3. mn. -í) *vydávát vysoký, pronikavý, zprav. naříkavý hlas; kvičet, kňučet*: prasata kničí; radostné psí kničení; ženské hlasy kničely *zněly tence a pronikavě, pištěly*; děvčata hned kničí *kňourají, fňukají*; přen. kničení a vytí sirén předp. za-.

kníkati, knikati ned. expr. *vydávát kňouravé zvuky; kňourat, kňučet* předp. za-; — dok. kniknouti.

kvákati ned. (1. j. -kám, -ču, rozk. -kej, přech. přít. -aje) **1.** *vydávát zvuk znějící jako kvák*: žaby kvákaly u rybníka; vrána, kavka kváká; slepice a kačeny kvákají na dvoře **2.** zhrub. (co;) *klábosit, žvanit, tlachat, pleskat*: kváká, co slyšel; nekvákej zbytečně!; každý do toho kváká (Otč.) **3.** zhrub. *falešně zpívat*: zpěvačka kváká předp. na-, roz- se, vy-, vy- se, za-; — dok. Kváknouti.

kvičeti ned. (3. mn. -í) **1.** (o zvířeti) *ozývat se pronikavým, vysokým hlasem*: podsvinče kvičí v chlívku; pes kvičel bolestí **2.** expr. *vydávát pronikavé, vysoké zvuky vůbec; pištět, ječet, vrískat*: ženské kvičí; k. strachem, radostí; starý klarinet kvičel předp. roz- se, za-; nás. kvičívati (o) bez předp.

kvokati ned. (1. j. -ám) (o domácí slepici) *být ve stavu hnízdění, projevovat snahu po hnízdění; (o slepicích kurů v době hnízdění vůbec) vydávát zvuk znějící jako kvok*: ta černá slepice už zase kvoká; – kvočna kvokáním svolává kuřata; bažantí slepice kvoká; přen. expr. (o člověku) *vydávát zvuky podobné kvokání*: k. nadšením (Vach.) předp. roz- se, za-; nás. kvokávati předp. po-, roz- se; — dok. kvoknouti.

mečeti ned. (3. mn. -í) *vydávát zvuk znějící jako mé; mekat, mekotat*: koza mečí; přen. expr. *mluvit n. zpívat vysokým a drsným, pronikavým hlasem*: spustil mečícím hlasem (Rais); zpívali, možno říci, že mečeli (R. Svob.) předp. roz- se, za-; nás. mečívati (o) bez předp.

mekotati ned. (3. j. -á) *mečet, mekat*: kůzle mekotá; přen. expr. m. strachem (Neff).

mektati ned. (3. j. -á) **1.** řidč. *mečet, mekat*: mektání kozy **2.** expr. (co) *koktat, breptat*: mektá něco nesrozumitelného **3.** (čim) *sem tam pohybovat*: m. zlostně rtem (Olb.) předp. za-.

mňučeti ned. (3. mn. -í) *mňoukat*; expr. *mňoukavě mluvit* (Těsn., Uh.) předp. za-.

mrňoukat ned. řidč. ob. expr. (o kočce) *mňoukat*: mrňoukání kocourů (Neff); přen. dítě mrňoukalo (Lid. nov.) *vrnělo* předp. za-.

mumlati (mumrati, Heyd.) ned. (1. j. -ám) (; co) *nezřetelně mluvit; brumlat, mručet, bručet*: rozpačitě, polohlasně m.; nesrozumitelné mumlání; m. nesrozumitelná slova; m. si

cosi pro sebe; mysl. medvěd mumlá *vydává zlobný hlas* předp. do-, na- se, od-, vy-, za-; nás. mumlávati předp. po-.

nakokrhát dok. jen ve spoj. n. toho mnoho a často kokrhát: ten kohout toho za den nakokrhá; zhrub. natlachat, napovídat; nazpívat: i oni toho lidé nakokrhají! (Rais); — nakokrhát se dok. i ned. mnoho a často kokrhát (v.na- II).

rafat ned. expr. (z něm.) **1.** (po kom, čem) (*o zvířatech, zř. zhrub. o lidech*) *chňapat*: štěně rafalo po noze; – (Růžena) rafá po jeho ruce (Hais) **2.** *štěkat, hafat 1*: psi (na nás) zlostně rafali **3.** řidč. zhrub. (*zlostně*) *mluvit 2, křičet 3, hubovat* (Šlej. aj.); – rafat se ned. expr. **1.** *chňapat (po sobě), rvát se*: smečky psů se rafaly **2.** zhrub. (; s kým) *hádat se 1, přít se*: r. se ve správních radách (Kult. pol.); nech ho, co se s ním budeš r. (Mor.) předp. po-,po- se.

skřeholiti ned. (3. mn. -í) *skřehotat*; expr. *zpívat* (Rais) předp. za-**sykatí** ned. **1.** *vydávat nesouvislý, opěťovaný syčivý zvuk, ozývat se nesouvislými syčivými zvuky*: s. bolestí, zimou; děvčata sykala smíchem (Šrám.); syká ostrý svist blýskajících kos (A. Mrš.); přen. nadávky sykaly z mnohých sevřených rtů (Sova) *sykavě vycházely 2.* řidč. (co) *mluvit, říkat s nesouvislými, syčivými zvuky*: "kruci," syká Pepek (K. Čap.); sykala mezi zuby písničku (Neff) předp.

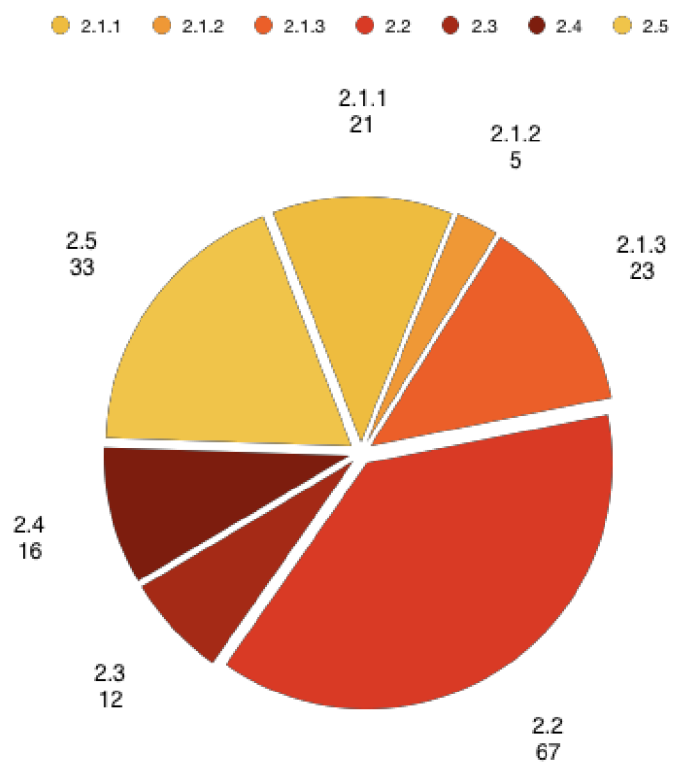
škvěcet, řidč. **škvičet, skvěcet** (Šlej.) *ječet, kvičet 2*: ženské škvěčely (Staš.); škvičely (holky) přes tu chvíli.

típati ned. (1. j. -ám) **1.** (*o ptácích, zvl. mláďatech*) *vydávat slabounké vysoké zvuky; pípat 1*; přen. expr. *mluvit vysokým slabým hlasem*: z hnízda se ozývalo típání (Vrba); típající kuřata (John); přen. expr. omluvné típání(Neff) **2.** expr. (zprav. záp.) *zcela málo promlouvat, dutat, cekat, hlesat, pípat 2* (Kainar) předp. za-; — dok. típnouti I.

vřeštěti (vřeštiti E. F. Bur.) ned. (3. mn. -í) *ječet, vřískat 1.* (*o zvířatech*) *vydávat pronikavý, ječivý hlas*: vřeštící opice; postřelený zajíc vřeštěl **2.** expr. *vydávat pronikavý, ječivý křik, zvuk vůbec*; (co) *pronikavě, ječivě hrát*: vřeštící holky (K. Čap.); vřeštění dud; intrády vřeštěly (Rais); – v domě vřeští gramofon foxtrot předp. roz- se, u- se, za-; nás. vřeštívati (o) bez předp.

vučeti ned. (3. mn. -í) *bzučet 1, zvučet*: okolo květu včelička vučí (Čel.)

Graf číslo 1. Česká zvukomalebná slovesa

Zdroj: autor

3 Klasifikace polských zvukomalebných sloves podle denotátu

Fonetická motivace významu zvukomalebných sloves se zachovává ve všech jazycích. Onomatopoické lexikum tvoří určitý ustálený systém. Sémantický vztah mimojazykového znění a zvukomalebné jednotky, je nepochybný. V tom spočívá příčina fonetické motivace onomatopoeie, která je základem pro tvoření onomatopoického lexika.

Pro klasifikaci polských zvukomalebných sloves podle denotátu budeme uplatňovat stejný princip, který jsme uplatňovali u českých zvukomalebných sloves. Celý proces formování zvukomalebných útvarů, a zvláště významové stránky, probíhá v mimojazykovém prostředí (nezáleží tedy na jazyku, ale na tom prostředí, které obklopuje mluvčí).

Na základě společné sémantiky – napodobování zvuků, kterým odpovídají určité zvukové denotáty. Sebraná polská zvukomalebná slovesa třídíme do pěti lexikálně-sémantických skupin. První větší skupinu rozdělíme ještě do tří menších podskupin. Při klasifikaci polských zvukomalebných sloves podle denotátu budeme postupovat podle podobných klasifikací v pracích Julie Jusypové-Jakymovyčové²⁸ a Stanislava Voronina.²⁹

- Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat;
 - Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy;
 - Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny;
 - Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.;
- Nápodoba zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci);
- Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy;
- Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat;
- Nápodoba zvuků, které charakterizují proces mluvení.

²⁸ JUSYPOVÁ-JAKYMOVYČOVÁ, Julija. *Modeljuvannja systemy zvukonasliduval'noji leksyky: Semantyka. Fonetyka. Slovoťvir. (Na materialy ukrajinskych hovoriv Karpat). Užhorod, 2006, s. 17.*

²⁹ VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *K obosnovaniju objektivnoj klassifikacii onomatopov. Litovskaja respublikanskaja konferencija po voprosam germanistiki, romanistiki i klassičeskoj filologii.* Vilnius, 1968, s. 58.

3.1 Nápodoba zvuků, které doprovázejí aktivity, pohyby člověka a zvířat

3.1.1 Nápodoba zvuků, které jsou způsobeny člověkem určitými předměty, stroji, mechanismy

běbnić 1. „uderzać czymś w coś wielokrotnie, czyniąc hałas” 2. „grać na bębnie” 3. *pot.* „wydawać głośne dźwięki” 4. *pot.* „rozgłaszać coś”.

brząkać 1. „wytworzyć krótki dźwięk przez uderzenie lub potrącenie przedmiotu metalowego, szklanego itp.” 2. „o przedmiotach metalowych, szklanych itp.: wydać dźwięk przy potrąceniu lub uderzeniu” 3. brząkać, brzękać *pot.* „grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale lub nieumiejętnie”.

brząknąć 1. „wytworzyć krótki dźwięk przez uderzenie lub potrącenie przedmiotu metalowego, szklanego itp.” 2. „o przedmiotach metalowych, szklanych itp.: wydać dźwięk przy potrąceniu lub uderzeniu” 3. brząkać, brzękać *pot.* „grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale lub nieumiejętnie”.

brzdąknąć 1. „wytworzyć krótki dźwięk przez uderzenie lub potrącenie przedmiotu metalowego, szklanego itp.” 2. „o przedmiotach metalowych, szklanych itp.: wydać dźwięk przy potrąceniu lub uderzeniu” 3. brząkać, brzękać *pot.* „grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale lub nieumiejętnie”.

brzdęknąć 1. „wytworzyć krótki dźwięk przez uderzenie lub potrącenie strun, klawiszy instrumentu” 2. „o instrumentach strunowych: wydać dźwięk przy potrąceniu lub uderzeniu” 3. brzdąkać, brzdękać *pot.* „grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale lub nieumiejętnie” 4. *pot.* „upaść z hałasem”.

brzęceć 1. „powodować brzęk, uderzając lub potrącając szklane albo metalowe przedmioty” 2. „o metalowych lub szklanych przedmiotach, też o owadach: wydawać brzęk”.

brzmić *brznieć*, brzmić (p.). Prasłowo; nosówka jego ocalała (dla naśladowania dźwięku) nawet u tych Słowian, co się nosówek pozbyli wszystkich: rus. *brienczat'*, małorus. *breńkaty*, słowien. *brenczati* i *brenketati*, serb. *brencati*, 'brząkać', czes. *brnk*, *brnkati*, obok zwykłej ich wymiany *ę* na *ja*, *e*: rusk. *brjacat'*, serb. *brecati*, *breczati*, 'trzaskać', łuz. *brjakaś*. Z wokalizacją na *o*, *brąk-*, czes. *brouk*, 'chrząszcz'. — Słowa dla *brzęku*, 'głosu', przechodzą stale i na 'wzdęcie' wszelakie, por. *zabrzmiął* ('głos') i *nabrzmiął* ('wzdął się'), więc *brzeknąć* znaczy i 'nabrzmiwać', („*obrząkla* twarz,„), tak samo na Rusi: *nabrkajnut'* i *obrkajnut'*, słowien. *zabreknem*, 'nabrzęknę', lit. *brinkti*,

'nabrzmiawać', *branka*, 'obrzmiałość'; dla głosu ma Litwin postać z dźwięczną: *brenzgu* i *branzgu*, 'dźwięczę'.

dźwięczeń 1. „wydać wyraźny, metaliczny dźwięk” 2. „dać się wyczuć w słowach”.

dźwięknąć 1. „wydać wyraźny, metaliczny dźwięk” 2. „dać się wyczuć w słowach”.

dzwonić dzwon, *dzwonić*, „*dzwonka* ruszać,, ‘ogłaszać’, *dzwonki* (w kartach, dziś ‘karo’), *dzwonnik*; w biblii i w 16. w. jeszcze bez przysuniętego *d-*: *zwonki*, *zwoneczki*, ‘cymbałki’; roślina, od której boginki uciekają (‘*hypericum*’): *zwoniec* i *zwonki*. Od pnia **zwīn-*, ‘dźwięczeń’ (lit. *zwingti* i *zwengti*, ‘rzyć’, *zwangeti*, ‘dźwięczeń’), w staropolsk. i czes. przestawione: ‘brzęczeń’, *wzniali* i *zawznialiw* psalterzu (‘sonare’); *Żmigrody* (jest ich kilka, prastare) są *Zwenihorody* ruskie (*zwnigród*, niezrozumiałe, przekreślono na *zmigród*); *Zwīnīmīr*, król kroacki, r. 1070.

fyrkać nosem, *fyrtać* nogami, dźwiękonaśladowcze; *fyrtać* przypomina *chwierutać*, bo *f* = *chw*.

kałatać (*kałatać*), przyrostkiem *-at* (zamiast *-ot* lub *-et*) od tego *koł-*, od którego i *kłócić* (p.) pochodzi. U Czechów przyrostek *-ot* w *kolotiti*, ‘robić masło’, *kolot*, ‘rotacja’, *kolotati* i *koláćeti se*, ‘chwiać się’.

kanąć *kolatek*, *kołatka*, *kołatać* (*kałatać*), przyrostkiem *-at* (zamiast *-ot* lub *-et*) od tego *koł-*, od którego i *kłócić* (p.) pochodzi. U Czechów przyrostek *-ot* w *kolotiti*, ‘robić masło’, *kolot*, ‘rotacja’, *kolotati* i *koláćeti se*, ‘chwiać się’.

klaskać 1. „uderzyć dłonią o dłoń, powodując powstanie charakterystycznego odgłosu” 2. „uderzyć czymś o coś, powodując powstanie odgłosu podobnego do uderzania dłonią o dłoń” 3. *klaskać* „uderzać wielokrotnie dłonią o dłoń na znak aplauzu”.

kołatać *kołat*, *kolatek*, *kołatka*, *kołatać* (*kałatać*), przyrostkiem *-at* (zamiast *-ot* lub *-et*) od tego *koł-*, od którego i *kłócić* (p.) pochodzi. U Czechów przyrostek *-ot* w *kolotiti*, ‘robić masło’, *kolot*, ‘rotacja’, *kolotati* i *koláćeti se*, ‘chwiać się’.

lunać 1. „o deszczu: spaść gwałtownie i intensywnie” 2. *pot.* „sprawić, że płyn wypłynie z czegoś obficie” 3. *pot.* „mocno kogoś uderzyć”.

pykać fajkę, *pyknać*, dźwiękonaśladowcze.

trzaskać się 1. *pot.* „uderzyć się mocno” 2. **trzaskać się** *pot.* „wzajemnie zadawać sobie ciosy”

trzasnąć 1. „uderzyć silnie w coś, o coś lub czymś, powodując powstawanie trzasku” 2. „wydać charakterystyczny suchy odgłos, pękając, rozrywając się, łamiąc się, płonąc itp.” 3. *pot.* „zrobić coś bardzo szybko i sprawnie lub bez namysłu; też: zrobić czegoś dużo”.

warkotać „o maszynach, silnikach itp.: wydawać warkot” **warkocz** 1. „splot z trzech pasm długich włosów” 2. „coś, co przypomina taki splot” 3. „o czymś długim, wiszącym lub ciągnącym się za czymś”.

3.12 Nápodoba zvuků vlivu člověka na tekutiny

bluzgać i *pluskać* (wodą), *blazgonić* i *blewązgać* (słowami), *bluźnić*, dawniej *bluźnierz* (1500 r.), od *bluć*, por. serb. *blutiti* (*lu* nie miękkie jednak), ‘pleść od rzeczy’; zresztą tylko u nas tak przemienione, u innych Słowian o ‘prysnięciu wodą’, ale i u Serbów *bluzgati*, ‘pleść’, *bluzgaw*, ‘plotka’; u nas dalej *bluzgnąć*, *bluzgotać*.

bryzgać 1. „wylecieć w postaci kropeł, drobnych cząstek”.

bryzgać, *bryznąć*, to samo co *pryskać*, *prysnąć*; u wszystkich Słowian tak samo, używa się o *wybryznęciu* (mleka); w czesk. obok *bryzgati* i *bruzgati*, serb. *bruznuti*, *bruzdati*, ‘lać się’: więc chyba urobienia od owego *bruj* (jest i u nas narzeczowe *bruić*, *bruj*, o ‘moczu’), cośmy pod brudem poznali. Rzeczownik *bryzg*, w *bryzgi*, na Rusi *brjazgi*, *brjuzgat*, *brjuzzat*, ‘mruczeć’, kaszub. *brzaździć*, ‘szumieć’: wokalizacja chwiejna.

bryznąć bryznąć 1. „wylecieć w postaci kropeł, drobnych cząstek” 2. „rozproszyć jakiś płyn kroplami”.

kropić kropla, w psalterzach, w biblji i później jeszcze *kropia* (por. *kapla*, zamiast *kapia*; w obu razach *l* wsunięte, jak w *niemowlę*); *kropelka* i *kropka*; *kropić*, *nakrapiany*; *ukrop*, ‘wrzątek’, *ukropek*, ‘wrzątek z mlekiem’; przenośnie: *okropny*, *okropność*, ‘co *kropi*, parzy człowieka zgrozą i strachem’, już w psalterzu, obok *okropić* w znaczeniu zwykłym.

Kropacz; *kropiciel*; *kropkować*; *kropi(a)sty* i *kroplisty*; *kropidło* (stąd *kropidlnica*, dziś *kropielnica*, por. *chrzcielnica*); *kropnąć* (i kijem). Od *krep-* (łuz. *krjepa*, *krjepis*, ‘kropić’), *krop-*; łac. *crepo*, ‘szumieć’, *crepitus*, ‘szum’; ale prawdopodobniej *skrep-*, p. skrzepły. Tu należy rus. *kropot*, o ‘gderalstwie’, ‘mrukliwości’, *kropotliwyj*, o ‘pracy uciążliwej.

parsknąć 1. „gwałtownie wydmuchać powietrze lub wypluć wodę, wydając charakterystyczny dźwięk” 2. *pot.* „odezwać się nieuprzejmie, ze złością” 3. *pot.* „roześmiać się” 4. *pot.* „o urzędzeniu: wydać krótki dźwięk przypominający parsknięcie”.

plusk, ‘słota’; ‘ogon ryby i bobra’ (od *plaski*); *plusnąć*, *pluszczeć*, *pluskać*, *pluchota* (*ch* z *sk*) i *pluskota*, *pluta* (niby skrócone); *plucha*, o ‘niechlujcu’ i o ‘plucie’; *pluskwa* (bo ‘plaskata’, por. *płoszczyca*, pod *plaski*); wokalizacja *u*, obok *ie*, *ia*, w *pleskać*, *pluskać*;

wszystko od odgłosu; cerk. *pljusk*, słowien. *pljuska*, 'policzek' (u Reja *plask* to samo znaczy), rus. *plusnut'* i *pluchnut'*; *lu* przechodzi w cerk. i w *li*: *pliszt'*, 'wrzawa' (jak *plinąti* z *plunąti*; por. nasze *lito* z *luto*), t. j. **pluszcz*, tyle co *bluszcz*, p. (rus. *pluszcz*).

pluskać *pluskać*; wszystko od odgłosu; cerk. *pljusk*, słowien. *pljuska*, 'policzek' (u Reja *plask* to samo znaczy), rus. *plusnut'* i *pluchnut'*; *lu* przechodzi w cerk. i w *li*: *pliszt'*, 'wrzawa' (jak *plinąti* z *plunąti*; por. nasze *lito* z *luto*), t. j. **pluszcz*, tyle co *bluszcz*, p. (rus. *pluszcz*).

pluskać się „poruszać się w wodzie, rozpryskując ją i wywołując charakterystyczny odgłos; też: kąpać się, chlapać się w wodzie”.

plusnąć *pluszczeć*, *pluskać*, *pluchota* (*ch* z *sk*) i *pluskota*, *pluta* (niby skrócone); *plucha*, o 'niechluj' i o 'plucie'; *pluskwa* (bo 'plaskata', por. *płoszczyca*, pod *plaski*); wokalizacja *u*, obok *ie*, *ia*, w *pleskać*, *pluskać*; wszystko od odgłosu; cerk. *pljusk*, słowien. *pljuska*, 'policzek' (u Reja *plask* to samo znaczy), rus. *plusnut'* i *pluchnut'*; *lu* przechodzi w cerk. i w *li*: *pliszt'*, 'wrzawa' (jak *plinąti* z *plunąti*; por. nasze *lito* z *luto*), t. j. **pluszcz*, tyle co *bluszcz*, p. (rus. *pluszcz*).

pluszczeć *pluskać*, *pluchota* (*ch* z *sk*) i *pluskota*, *pluta* (niby skrócone); *plucha*, o 'niechluj' i o 'plucie'; *pluskwa* (bo 'plaskata', por. *płoszczyca*, pod *plaski*); wokalizacja *u*, obok *ie*, *ia*, w *pleskać*, *pluskać*; wszystko od odgłosu; cerk. *pljusk*, słowien. *pljuska*, 'policzek' (u Reja *plask* to samo znaczy), rus. *plusnut'* i *pluchnut'*; *lu* przechodzi w cerk. i w *li*: *pliszt'*, 'wrzawa' (jak *plinąti* z *plunąti*; por. nasze *lito* z *luto*), t. j. **pluszcz*, tyle co *bluszcz*, p. (rus. *pluszcz*).

3.13 Nápodoba zvuků praskání, úderů, skřípotu, klepání atd.

bąkać bęben, prasłowo, urobione od *bęb-* jak *tęten* od *tęt-*, niby skrócone zdwojenie: *bomb-*, powtarza się u wszystkich Słowian: rus. *bubien*, *bubiencyki*, serb. *bubań*, *bubnjati*, 'bębnic', łużyc. *bubon*. Oboczne *buba* (p.). Litew. *bambėti* i *bambti*, 'mruczeć', *bambale*, 'chrząszcz' (serb. *buba*, 'owad'), *bimbiu*, 'brzęczę', *bimbalas*, 'ślepień, bąk', greck. *bombeō*, *bombos*, o 'głuchym odgłosie, grzmocie', *bombylē*, 'rodzaj pszczół', nordyjskie *bumba*, *bomme*, 'bęben'. Nasze *bęben*, *bębennica*, *bębniarz* i t. d., *bębenek* (mylnie, zamiast *bębnek*), dowodzą twardej półgłoski, *bąbūn*, ruskie miękkiej: częsta różnica. *Bęben* pogardliwie i o 'dzieciaku', por. słowien. *bobljati*, 'bąkać'.

brzmieć, *brzmienie*, o 'głosie', i o 'wzdęciu', *nabrzmiały*, *nabrzmiwać*, z dawniejszego *brznieć*, częstego jeszcze w bibliji: „*brznieli* w trąby,,, „a gdyż *zabrzni* zwięk trąbny,,, „głos jeż *brzni*,,,, „aby *brzniał*,,. Tak samo u Czechów i Słowiańców, *brnieti*, *brnim*,

małorus.*brenity*; z *brzmieć* por. bułg. *brŭmczŭ* i *brŭmkam*, *brŭmbal*, 'bąk' (narzeczowe u nas *brzmiel*). Z innych języków przytaczają tylko postaci z *m*, łac. *fremo*, 'grzmię', niem. *brummen*, dawne *brema*, dziś *Bremse*, o 'bąku'; ind. *bhramara-*, 'pszczoła', grec. *forminks*, 'cytra'.

brzmiewać o 'głosie', i o 'wzdęciu', *nabrzmiały*, *nabrzmiwać*, z dawniejszego *brznieć*, częstego jeszcze w biblii: „*brznieli* w trąby,,, „a gdyż *zabrzni* zwięk trąbny,,, „głos jeż *brzni*,,, „aby *brzniał*,,. Tak samo u Czechów i Słowiańców, *brnieti*, *brnim*, małorus.*brenity*; z *brzmieć* por. bułg. *brŭmczŭ* i *brŭmkam*, *brŭmbal*, 'bąk' (narzeczowe u nas *brzmiel*). Z innych języków przytaczają tylko postaci z *m*, łac. *fremo*, 'grzmię', niem. *brummen*, dawne *brema*, dziś *Bremse*, o 'bąku'; ind. *bhramara-*, 'pszczoła', grec. *forminks*, 'cytra'.

ciachnąć, *ciach-ciach!*, dźwiękonaśladowcze.

cykać, *cyknąć*, dźwiękonaśladowcze, i o 'głosie zegara', 'sączyć (się)', 'siusiać'; „po trzewikach cyka,,, Potocki; wedle słowac. *cikati*, 'siusiać'; *cykawka*, 'ssawka'.

cyknać dźwiękonaśladowcze, i o 'głosie zegara', 'sączyć (się)', 'siusiać'; „po trzewikach cyka,,, Potocki; wedle słowac. *cikati*, 'siusiać'; *cykawka*, 'ssawka'.

deptać, od 14. w. *depcę*; tak samo w czes. *deptali*, ale rus. *toptat*, więc pień *tŭp-*, p. *tupać*; nasz *deptak*, *deptalnia*.

frunąć. „przenieść się z miejsca na miejsce, unosząc się w powietrzu dzięki skrzydłom” 2. „poruszyć się od pędu powietrza, unieść się w powietrze” 3. *pot.* „szybko przemieścić się z miejsca na miejsce” 4. *pot.* „zostać energicznie rzuconym” fruwać *zob.* I frunąć.

chrupać, o wszelakim 'szeleście' (śnieg *chrupie* pod nogami), *schrupać*, 'zgrzyźć', 'zjeść'; podobnie rus. *chrupkij*, 'łomliwy', czes. *chrup*, 'chrząstka'; urobione przez *-p* od *chrem* = *skrem*, 'ciąć' (p. *chromy*), bo obok *chrup-* jest i *chręp-* („o mój miły pępie, któż cię dziś *chrępie*,,, 'utnie', w pieśni dożynkowej), prus. *sen-skremp-usnan*, 'zmarszczka', nasze *chrząpiel*, 'guzica'; *chrupać* jest obocznem z *u*, obok nosówek. Prasłowo i w postaci z *u*: rus. *chrupat' sia*, 'pękać', bułg. *chrupam*, 'gryzę', serb. *chrupiti*, *chrupjeti*, o 'trzasku', *chrupati*, o 'chrzankaniu świni', słowiań. *chrupa*, 'zawierucha, trzaskawica', czes. *chrupati*, 'chrupać'.

chrzęścieć, *chrząstka*, dawniej *chrząsłka* (wiek 15.), *chrzęścieć*; z wokalizacją *o*: *chrąst* (oboczne *chrust*), *chrząszcz* (w psalterzu *chrząszcz* zamiast *chrąst*); tu i dźwiękonaśladowcze: *chrząkać*, *chrzęchy* i *chrąchy*, *odchrząknąć*; urobienie przez *-tod* pnia *chrem-*, *skrem-*, 'krajać'. Prasłowo; cerk. *chrust* i *chruszt*, o 'szarańczy' i o 'chrząszczu', rus. *chrustiet*, *chrusnut*, 'pękać', *chrustkij*, 'łomliwy', *chrust*, 'co pod

zębami skrzypi' (np. mąka), serb. *chrusta*, 'skórka (chleba)', *chrustati* i *chruskati*, 'gryźć', czes. *chroust* 'chrząszcz', a *chrust* 'chrząstka'. Dziś u Słowian *chrząstka*, *chrząst*, z -t, ale nasze *chrząstka* dawne zgadza się całkowicie z lit. *kramslė* i *kremslė*; łotew. *skrumslis*, lit. *krumslys*, 'kostka u nogi, głoźn', prus. *krumslus*, 'knebel', od czasownika lit. *kremsti*, *kremtu*, 'ogryzam'.

parskać parsk, *persk*, 'dół na ziemniaki', 'grób', 'nora'; „w *parsku*„, 'w smrodzie', w 16. i 17. wieku ogólnie, a więc i o 'zadusze' (choćby od gorąca): „przed *parskiem* się kryła„; „to pobudza do *parskania* (*parskotu*)„, *parsknać*, *parszczyć*, *parskać*, o koniach, o ludziach („*parsknął* śmiechem„); „żelazo rozpalone *parska*, sapa„; o 'kichaniu'; o 'woni końlej'; p. park, którego jest chyba postacią oboczną, już prasłowiańską; cerk. *prskanije*, 'ryk', słowien. *kozoprsk*, *prskacz*, 'parkacz, kozieł'; nazwy dla kropienia: czes. bułg. serb. *prskati*, 'sikać'; czes. *prsk*, i o 'piecu, piecysku'. Por. pierzchnąć.

parsknać parsk, *persk*, 'dół na ziemniaki', 'grób', 'nora'; „w *parsku*„, 'w smrodzie', w 16. i 17. wieku ogólnie, a więc i o 'zadusze' (choćby od gorąca): „przed *parskiem* się kryła„; „to pobudza do *parskania* (*parskotu*)„, *parsknać*, *parszczyć*, *parskać*, o koniach, o ludziach („*parsknął* śmiechem„); „żelazo rozpalone *parska*, sapa„; o 'kichaniu'; o 'woni końlej'; p. park, którego jest chyba postacią oboczną, już prasłowiańską; cerk. *prskanije*, 'ryk', słowien. *kozoprsk*, *prskacz*, 'parkacz, kozieł'; nazwy dla kropienia: czes. bułg. serb. *prskati*, 'sikać'; czes. *prsk*, i o 'piecu, piecysku'. por. pierzchnąć.

parszczyć parsk, *persk*, 'dół na ziemniaki', 'grób', 'nora'; „w *parsku*„, 'w smrodzie', w 16. i 17. wieku ogólnie, a więc i o 'zadusze' (choćby od gorąca): „przed *parskiem* się kryła„; „to pobudza do *parskania* (*parskotu*)„, *parsknać*, *parszczyć*, *parskać*, o koniach, o ludziach („*parsknął* śmiechem„); „żelazo rozpalone *parska*, sapa„; o 'kichaniu'; o 'woni końlej'; p. park, którego jest chyba postacią oboczną, już prasłowiańską; cerk. *prskanije*, 'ryk', słowien. *kozoprsk*, *prskacz*, 'parkacz, kozieł'; nazwy dla kropienia: czes. bułg. serb. *prskati*, 'sikać'; czes. *prsk*, i o 'piecu, piecysku'. Por. pierzchnąć.

pękać 1. „przestać być całym wskutek wytworzenia się szczeliny, otworu” 2. „o czymś naciągniętym, napiętym: z siłą się rozerwać, najczęściej na dwie części” 3. „o bombach, pociskach: wybuchnąć” 4. *pękać pot.* „bać się”.

pikać, dźwiękonaśladowcze, p. piekut (pikut); podobnie we wszystkich językach: łac. *pipire*, itp.; por. pisk. I *piknąć*, „*pikło* (lub *piknęło*) przezemnie„, „*pikało* pod kolany„, o 'nagłym przeszyciu, przażeniu', „coś mnie *pikło*„, 'tknęło', może również od *tegopikania*.

Jest i *pikać*, 'mokrzyć', od *pi-*, pnia ogólnego w najrozmaitszych językach i odcieniach (*pipi, pissier*, i t. d.); stąd i nazwa 'członka' w kilkunastu odmianach u wszystkich Słowian.

pikać, dźwiękonaśladowcze, p. *piekut* (*pikut*); podobnie we wszystkich językach: łac. *pipire*, itp.; por. pisk. I *piknąć*, „*pikło* (lub *piknęło*) przezemnie,, „*pikało* pod kolany,, o 'nagłym przeszyciu, prerażeniu', „coś mnie *pikło*,,, 'tknęło', może również od tego *pikania*. Jest i *pikać*, 'mokrzyć', od *pi-*, pnia ogólnego w najrozmaitszych językach i odcieniach (*pipi, pissier*, i t. d.); stąd i nazwa 'członka' w kilkunastu odmianach u wszystkich Słowian.

piknąć „*pikło* (lub *piknęło*) przezemnie,, „*pikało* pod kolany,, o 'nagłym przeszyciu, prerażeniu', „coś mnie *pikło*,,, 'tknęło', może również od tego *pikania*. Jest i *pikać*, 'mokrzyć', od *pi-*, pnia ogólnego w najrozmaitszych językach i odcieniach (*pipi, pissier*, i t. d.); stąd i nazwa 'członka' w kilkunastu odmianach u wszystkich Słowian.

skrzeczeć od głosu, pisku przezwany na Rusi, p. *skomleć-*, ma być pożyczką z cerk. *chomestor*, co widocznie złożenie, z niezrozumiałą drugą częścią. To samo zwierzątko nazywało się u nas, od *skrzeczenia*, *skrzeczkiem*, albo bez *s-*: *krzeczkiem* (15. wiek), *skrzeczec*; *(*s*)*krzeczka* zalać, lub podlać,, mawiano żartobliwie, 'napić się dobrze'; *krzeczka* zresztą „podkopywano w jamie,,. *Chomik* do Ukrainy należy.

skrzypieć „wydać skrzyp (dźwięk) lub spowodować wydawanie charakterystycznego odgłosu, zwykle przy tarcu niegładkich powierzchni o siebie” skrzyp „roślina mająca łodygę o budowie członowej, wewnątrz pustą, z której wyrastają drobne, łuskowate liście” skrzypowy skrzyp „dźwięk, jaki wydają skrzypiące przedmioty”.

skrzypnąć — „wydać skrzyp (dźwięk) lub spowodować wydawanie charakterystycznego odgłosu, zwykle przy tarcu niegładkich powierzchni o siebie” **skrzyp I** „roślina mająca łodygę o budowie członowej, wewnątrz pustą, z której wyrastają drobne, łuskowate liście” skrzypowy **skrzyp II** „dźwięk, jaki wydają skrzypiące przedmioty”.

terkotać „o motorach, maszynach, pojazdach będących w ruchu: wydawać krótkie, szybko następujące po sobie dźwięki”.

trzaskać 1. „uderzyć silnie w coś, o coś lub czymś, powodując powstawanie trzasku” 2. „wydać charakterystyczny suchy odgłos, pękając, rozrywając się, łamiąc się, płonąc itp.” 3. *pot.* „zrobić coś bardzo szybko i sprawnie lub bez namysłu; też: zrobić czegoś dużo”.

trzaskać 1. „uderzyć silnie w coś, o coś lub czymś, powodując powstawanie trzasku” 2. „wydać charakterystyczny suchy odgłos, pękając, rozrywając się, łamiąc się, płonąc itp.” 3. *pot.* „zrobić coś bardzo szybko i sprawnie lub bez namysłu; też: zrobić czegoś dużo”.

trzeszczeć 1. „chrzęścić, skrzypieć” 2. *pot.* „brzmieć nieprzyjemnie, drażniąc słuchającego” 3. *pot.* „mówić szybko, w sposób przykry dla kogoś”.

turkotać „o motorach, maszynach, pojazdach będących w ruchu: wydawać krótkie, szybko następujące po sobie dźwięki”.

turkotać „o motorach, maszynach, pojazdach będących w ruchu: wydawać krótkie, szybko następujące po sobie dźwięki”.

walać mazać, niby od *pacania* mularskiego (p. paca), ale raczej dźwiękonaśladowcze, t. j. bez etymologii; u Czechów *paczkati* i *packati se*, w tem samym znaczeniu.

3.2 Nápodobá zvuků zvířat (hmyz, ptáci, savci)

bąkać bęben, prasłowo, urobione od *bęb-* jak *tęten* od *tęt-*, niby skrócone zdwojenie: *bomb-*, powtarza się u wszystkich Słowian: rus. *bubien*, *bubiencyki*, serb. *bubań*, *bubnjati*, ‘bębnić’, łużyc. *bubon*. Oboczne *buba* (p.). Litew. *bambėti* i *bambti*, ‘mruczeć’, *bambale*, ‘chrząszcz’ (serb. *buba*, ‘owad’), *bimbiu*, ‘brzęczę’, *bimbalas*, ‘ślepień, bąk’, greck. *bombeō*, *bombos*, o ‘głuchym odgłosie, grzmocie’, *bombylē*, ‘rodzaj pszczół’, nordyjskie *bumba*, *bomme*, ‘bęben’. Nasze *bęben*, *bębennica*, *bębniarz* i t. d., *bębenek* (mylnie, zamiast *bębnek*), dowodzą twardej półgłoski, *bąbŭn*, ruskie miękkiej: częsta różnica. *Bęben* pogardliwie i o ‘dzieciaku’, por. słowień. *bobljati*, ‘bąkać’.

bębnić bęben, prasłowo, urobione od *bęb-* jak *tęten* od *tęt-*, niby skrócone zdwojenie: *bomb-*, powtarza się u wszystkich Słowian: rus. *bubien*, *bubiencyki*, serb. *bubań*, *bubnjati*, ‘bębnić’, łużyc. *bubon*. Oboczne *buba* (p.). Litew. *bambėti* i *bambti*, ‘mruczeć’, *bambale*, ‘chrząszcz’ (serb. *buba*, ‘owad’), *bimbiu*, ‘brzęczę’, *bimbalas*, ‘ślepień, bąk’, greck. *bombeō*, *bombos*, o ‘głuchym odgłosie, grzmocie’, *bombylē*, ‘rodzaj pszczół’, nordyjskie *bumba*, *bomme*, ‘bęben’. Nasze *bęben*, *bębennica*, *bębniarz* i t. d., *bębenek* (mylnie, zamiast *bębnek*), dowodzą twardej półgłoski, *bąbŭn*, ruskie miękkiej: częsta różnica. *Bęben* pogardliwie i o ‘dzieciaku’, por. słowień. *bobljati*, ‘bąkać’.

brzęczeć 1. „powodować brzęk, uderzając lub potrącając szklane albo metalowe przedmioty” 2. „o metalowych lub szklanych przedmiotach, też o owadach: wydawać brzęk”.

bziknąć bzik, „ma *bzika*,, (‘manję’, ‘warjactwo’); *bziknąć* i *bzyknąć*, o owadach, co bzykając bydlę niepokoją; ono *bzika*, ‘ucieka’; naśladuje brzęczenie owadu. Prasłowo; czeskie *bziti*, *bzikati*, ‘brzęczeć’, rus. *bzyk*, ‘bąk’, słowień. *bzikati*, ‘bryzgać’; z dalszych języków niem. *biesen*, o bydle uciekającym przed bąkami; *Bi(e)se*, ‘wiatr wschodni’; przytaczają nawet ind. *ba-bhasti*, ‘dmie’, *bhastrā*, ‘miech’.

bzykać 1. „o owadach lub pociskach w locie: wydać dźwięk” 2. *bzykać* *posp.* „o mężczyźnie: odbywać stosunek seksualny”.

ceктаć i *cetać się*, 'spierać się'; czes. *cek*, *ani cek* ('ani mrumru!'), *cekati* i *ceknouti*, 'mruknać', *ani necekej*, 'ani mi mruknij'; *s* odpadło; cerk. *skŭkŭtati*, rus. *szczekotat'*, 'łaskotać', ale *szczekot sławij*, 'trele słowicze', w Słowie Igorowem.

ceктаć, 'spierać się'; czes. *cek*, *ani cek* ('ani mrumru!'), *cekati* i *ceknouti*, 'mruknać', *ani necekej*, 'ani mi mruknij'; *s* odpadło; cerk. *skŭkŭtati*, rus. *szczekotat'*, 'łaskotać', ale *szczekot sławij*, 'trele słowicze', w Słowie Igorowem.

cetać się 'spierać się'; czes. *cek*, *ani cek* ('ani mrumru!'), *cekati* i *ceknouti*, 'mruknać', *ani necekej*, 'ani mi mruknij'; *s* odpadło; cerk. *skŭkŭtati*, rus. *szczekotat'*, 'łaskotać', ale *szczekot sławij*, 'trele słowicze', w Słowie Igorowem.

cetać się 'spierać się'; czes. *cek*, *ani cek* ('ani mrumru!'), *cekati* i *ceknouti*, 'mruknać', *ani necekej*, 'ani mi mruknij'; *s* odpadło; cerk. *skŭkŭtati*, rus. *szczekotat'*, 'łaskotać', ale *szczekot sławij*, 'trele słowicze', w Słowie Igorowem.

cierkać 1. „wydać świst lub spowodować powstawanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem” 3. „o oddechu, głosie: wydobyć się ze świstem” 4. „o ptakach i niektórych zwierzętach: wydać głos przypominający świst” 5. „szybko machnąć czymś, powodując świst” 6. „szybko przemieścić się w powietrzu, powodując świst” 7. *pot.* „ukraść coś” 8. *pot.* „uderzyć kogoś”.

ćwierczeń „o ptakach, świerszczach: wydać krótki, wysoki dźwięk”.

ćwiergotać 1. „o ptakach, świerszczach: wydać krótki, wysoki dźwięk” 2. *ćwierkać* „o dzieciach, młodych kobietach: szczebiotać” 2. *ćwierkać* „o dzieciach, młodych kobietach: szczebiotać” być widoczym.

ćwierkać 1. „o ptakach, świerszczach: wydać krótki, wysoki dźwięk” *ćwierkać* „o dzieciach, młodych kobietach: szczebiotać”.

ćwirkać 1. „o ptakach, świerszczach: wydać krótki, wysoki dźwięk” 2. *ćwierkać* „o dzieciach, młodych kobietach: szczebiotać”.

cykać, *cyknąć*, dźwiękonaśladowcze, i o 'głosie zegara', 'sączyć (się)', 'siusiac'; „po trzewikach cyka,, , Potocki; wedle słowac. *cikati*, 'siusiac'; *cykawka*, 'ssawka'.

czyrkać 1. „wydać świst lub spowodować powstawanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem” 3. „o oddechu, głosie: wydobyć się ze świstem” 4. „o ptakach i niektórych zwierzętach: wydać głos przypominający świst” 5. „szybko machnąć czymś, powodując

świszt” 6. „szybko przemieścić się w powietrzu, powodując świszt” 7. *pot.* „ukraść coś” 8. *pot.* „uderzyć kogoś”.

ćzyrykać „o oddechu, głosie: wydobyć się ze świsłem” 4. „o ptakach i niektórych zwierzętach: wydać głos przypominający świszt” 5. „szybko machnąć czymś, powodując świszt”.

deptać, od 14. w. (psałterz, „*depcące mie,*”), *depcę*; tak samo w czes. *deptali*, ale rus. *toptat*’, więc pień *tǐp-*, p. *tupać*; nasz *deptak*, *deptalnia*.

galić, przestarzałe, już w 16. w. najczęściej przy grze w piłkę stosowane, „jako *galą* (‘służą’), tako biją,,; pierwotnie ogółem: ‘służyć komu’ (*nagalec*, ‘pomocnik’, ‘parobek’, jeszcze w r. 1428), a więc i ‘sprzyjać komu’: „bratu *galąc*,, , „na stronę Polaków *galisz*,, „na obie strony *gali*,, „ aż wkońcu i „na zgubę *gali*,,. Prasłowiańskie to, już w psalterzu Cyrylowym tłumaczy ‘skakać’, a stąd na oznakę wesołości, okrzyku przechodzi, rus. *nagalit*’, o ‘przyśpiewie przy pracy’, małorus. *halyty*, ‘napędzać’, *zahałom*, ‘ogólnie’, czes. *haliti se*, ‘śmiać się głośno’, u nas narzeczowo *galuch*, ‘hałas’, *galować*, ‘krzyczeć’ (kaszubskie), *zagaluszyć*, ‘zakrzyczeć’. Jest i całkiem odmienne *gal*, ‘czarny’, nam zupełnie obce, ależ *Galicja* przezwana od *Halicza*, a to nazwa zboru *galek* (‘kawek’), i trzy *galki* (‘kawki’) zdobyły herb *Galicji*.

galić, przestarzałe, już w 16. w. najczęściej przy grze w piłkę stosowane, „jako *galą* (‘służą’), tako biją,,; pierwotnie ogółem: ‘służyć komu’ (*nagalec*, ‘pomocnik’, ‘parobek’, jeszcze w r. 1428), a więc i ‘sprzyjać komu’: „bratu *galąc*,, „na stronę Polaków *galisz*,, „na obie strony *gali*,, „ aż wkońcu i „na zgubę *gali*,,. Prasłowiańskie to, już w psalterzu Cyrylowym tłumaczy ‘skakać’, a stąd na oznakę wesołości, okrzyku przechodzi, rus. *nagalit*’, o ‘przyśpiewie przy pracy’, małorus. *halyty*, ‘napędzać’, *zahałom*, ‘ogólnie’, czes. *haliti se*, ‘śmiać się głośno’, u nas narzeczowo *galuch*, ‘hałas’, *galować*, ‘krzyczeć’ (kaszubskie), *zagaluszyć*, ‘zakrzyczeć’. Jest i całkiem odmienne *gal*, ‘czarny’, nam zupełnie obce, ależ *Galicja* przezwana od *Halicza*, a to nazwa zboru *galek* (‘kawek’), i trzy *galki* (‘kawki’) zdobyły herb *Galicji*.

gęgać 1. „o gęsiach: wydać głos” 2. *gęgać pot.* „mówić bezmyślnie albo nudno”.

gęgnąć *gęgnąć* 1. „o gęsiach: wydać głos” 2. *gęgać pot.* „mówić bezmyślnie albo nudno”.

chrząkać 1. „wydać krótki, nieartykułowany dźwięk z krtani” 2. „o świni: wydać niski, chrapliwy dźwięk”.

chrzęścieć 1. „wydać krótki, nieartykułowany dźwięk z krtani” 2. „o świni: wydać niski, chrapliwy dźwięk”.

klekotać klekot, *klekotać, klektać* (bociany *klekocą*, stąd ich nazwa żartobliwa *klabocian*, z *klebocian*); *klekotka*, ‘kołatka’, *klekotliwy*; *rozklekotany* (fortepian); *klekotki* (*zwonek, huszcz*, wszystko u Stanka, r. 1472, dla ‘rhinantus’, z powodu szelestu zeschłych kielichówkwiatowych); sąoboczne *glekotać* i *glegotać*, rus. *klegota, klegtati*, o orle, cerk. *klczet*, ‘szczęknię zębami’, *klecztati*, ‘szczękać’; należy do dźwiękonaśladowczych; lit. *klegeti, klageti*, o ‘śmiejchu’, ‘kwokaniu’, łac. *clango* i *glocio*, niem. *hlahhan, lachen*. Por. kłokocina.

klekotać klekot, *klekotać, klektać* (bociany *klekocą*, stąd ich nazwa żartobliwa *klabocian*, z *klebocian*); *klekotka*, ‘kołatka’, *klekotliwy*; *rozklekotany* (fortepian); *klekotki* (*zwonek, huszcz*, wszystko u Stanka, r. 1472, dla ‘rhinantus’, z powodu szelestu zeschłych kielichówkwiatowych); są i oboczne *glekotać* i *glegotać*, rus. *klegota, klegtati*, o orle, cerk. *klczet*, ‘szczęknię zębami’, *klecztati*, ‘szczękać’; należy do dźwiękonaśladowczych; lit. *klegeti, klageti*, o ‘śmiejchu’, ‘kwokaniu’, łac. *clango* i *glocio*, niem. *hlahhan, lachen*. Por. kłokocina.

klektać klekot, *klekotać, klektać* (bociany *klekocą*, stąd ich nazwa żartobliwa *klabocian*, z *klebocian*); *klekotka*, ‘kołatka’, *klekotliwy*; *rozklekotany* (fortepian); *klekotki* (*zwonek, huszcz*, wszystko u Stanka, r. 1472, dla ‘rhinantus’, z powodu szelestu zeschłych kielichówkwiatowych); sąoboczne *glekotać* i *glegotać*, rus. *klegota, klegtati*, o orle, cerk. *klczet*, ‘szczęknię zębami’, *klecztati*, ‘szczękać’; należy do dźwiękonaśladowczych; lit. *klegeti, klageti*, o ‘śmiejchu’, ‘kwokaniu’, łac. *clango* i *glocio*, niem. *hlahhan, lachen*. Por. kłokocina.

krakać 1. „o krukach, wronach: wydawać charakterystyczny skrzek” 2. „wyrażać ponure przewidywania” krakanie „odgłos wydawany przez kruki, wrony”.

kwękać kwękać pot. „narzekać”.

kwękać, *kwęczyć*, ‘stękać’, dźwiękonaśladowcze; u Słowian południowych jest *kwekati* i *kweczati*, po polsku **kwiękać*, a jest i takie istotnie; lit. *kwankszti*, ‘dyszeć’ (i *szwankszti*), niem. *quängeln*, ‘biadać’.

kwiczeć— 1. „o świni i dziku: wydać wysoki głos” 2. pot. „o ludziach: śmiać się głośno, zwykle wysokim głosem”.

kwilieć 1. „o dzieciach: płakać cicho i żałośnie” 2. „o ptakach: wydawać głos, wywozić trele”

lamentować 1. „głośno rozpaczać lub narzekać” 2. łow. „o słowikach, drozdach: wydawać głos, śpiewać”.

miauczeć 1. „o kocie: wydać głos” 2. *pot.* „poprosić o coś jękliwie”.

mruczeć *zob.* mruknać. 1. „zwykle o zwierzętach: wydać cichy, niski dźwięk” 2.

„powiedzieć coś cicho, niewyraźnie, niezrozumiale” 3. mrużyć „nucić jakąś melodię, śpiewać bez słów” 4. mrużyć „niezbyt głośno narzekać, protestować” 5. „o przedmiotach, zjawiskach itp.: wydać niski, przeciągły dźwięk” mrużenie „cichy, niski, przeciągły dźwięk wydawany zwłaszcza przez kota”.

pikać, dźwiękonaśladowcze, p. piekut (pikut); podobnie we wszystkich językach: łac. *pipire*, itp.; por. pisk. I *piknąć*, „*pikło* (lub *piknęło*) przezemnie,, „*pikało* pod kolany,, o 'nagle przeszyciu, przerażeniu', „coś mnie *pikło*,, 'tknęło', może również od tegopikania. Jest i *pikać*, 'mokrzyć', od *pi-*, pnia ogólnego w najrozmaitszych językach i odcieniach (*pipi*, *pisser*, i t. d.); stąd i nazwa 'członka' w kilkunastu odmianach u wszystkich Słowian.

rechotać 1. „o żabach: wydawać głos” 2. *pot.* „śmiać się chrapliwie lub bezmyślnie”.

rechotać się *zob.* rechotać w zn. 2. rechot, rechotanie 1. „głos wydawany przez żaby” 2.

pot. „niski, chrapliwy śmiech; też: śmiech bezmyślny”.

ryczeć ryczeć *zob.* ryknąć. ryknąć — ryczeć 1. „o niektórych zwierzętach: wydać donośny, przeciągły głos” 2. „huknąć, zagrzemieć, rozbrzmieć” 3. *pot.* „o ludziach: głośno, przeraźliwie krzyknąć, zaśpiewać, roześmiać się lub zapłakać” ryczenie „głos wydawany przez niektóre zwierzęta”.

rzeń 1. „o koniu: wydawać głos” 2. *pot.* „śmiać się głośno, hałaśliwie” rzenie „dźwięk wydawany przez konia”.

skomlić 1. „o niektórych zwierzętach, zwłaszcza o psach: piszczeć żałośnie, skowyczeć”

2. *pot.* „żałośnie, natrętnie prosić o coś”.

skomleć 1. „o niektórych zwierzętach, zwłaszcza o psach: piszczeć żałośnie, skowyczeć”

2. *pot.* „żałośnie, natrętnie prosić o coś”.

świegotać 1. „o ptakach: wydawać delikatny, cienki głos” 2. „o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie”.

świergotać 1. „wydać świst lub spowodować powstanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem”.

świerszczeć 1. „wydać świst lub spowodować powstanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem” 3. „o oddechu, głosie: wydobyć się ze świstem” 4. „o ptakach i niektórych zwierzętach: wydać głos przypominający świst” 5. „szybko machnąć czymś, powodując

świszt” 6. „szybko przemieścić się w powietrzu, powodując świszt” 7. *pot.* „ukraść coś” 8. *pot.* „uderzyć kogoś”.

syczeć syczeć *zob.* syknać. syknać — syczeć, sykać 1. „wydać dźwięk taki, jak przy wymawianiu głoski s” 2. „powiedzieć coś ze złością, często przez zaciśnięte zęby” 3. „uciszyć kogoś, mówiąc: *pst, tss, cyt*” spółgłoska sycząca „spółgłoska s i z”.

szczebiotać 1. „o ptakach: wydawać delikatny, cienki głos” 2. „o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie”.

ujadać *pot.* „napocząć jakąś potrawę” **ujadać I** 1. „o psie: szczekać głośno i zajadle” 2. *pot.* „kłócić się, wymyślać komuś” 3. *pot.* „złośliwie, napastliwie krytykować”.

warczeć 1. „o psach: wydać wibrujący, gardłowy dźwięk, wyrażający złość lub strach” 2. warczeć „wydawać furkoczące, terkotliwe dźwięki” 3. *pot.* „powiedzieć coś burkliwie, opryskliwie, ze złością” **warczenie** „odgłos podobny do dźwięku *wrr*, wydawany zwykle przez psa”.

3.3 Nápodoba zvuků, které doprovázejí různé stavy a jevy

belgotać belch, *belk* (por. *barch, bark* wyżej), *belkot, belkotać*; jest i *belgotać*, i *blugotać* lub *bulgotać*, *bulkotać* (*to wszystko jedno*); *czeskie* *blkati, blkotati*, o ‘głosie, płomieniu, szumie wody, wirze’. *Dźwiękonaśladowcze; podobne niem.* *bulken*, *ang.* *belch*, o ‘wytrysku’.

blugotać lub *bulgotać*, *bulkotać* (*to wszystko jedno*); *czeskie* *blkati, blkotati*, o ‘głosie, płomieniu, szumie wody, wirze’. *Dźwiękonaśladowcze; podobne niem.* *bulken*, *ang.* *belch*, o ‘wytrysku’.

brzęk, *brzęczeć, brząkać, brząknąć, brzdąkać, brzdąknąć, brzękacz, pobrzękacze* ('grosze'), *brzdęk*, urobione stałym przyrostkiem -k od **bren* w *brzniec* = brzmieć (p.). Prasłowo; nosówka jego ocalała (dla naśladowania dźwięku) nawet u tych Słowian, co się nosówek pozbyli wszystkich: rus. *brienczat*', małorus. *breńkaty*, słowień. *brenczati* i *brenketati*, serb. *brencati*, 'brząkać', czes. *brnk, brnkati*, obok zwykłej ich wymiany *ę* na *ja, e*: rusk. *brjacet*', serb. *brecati, breczati*, 'trzaskać', łuz. *brjakaś*. Z wokalizacją na *o, brąk-*, czes. *brouk*, 'chrząszcz'. — Słowa dla *brzęku*, 'głosu', przechodzą stale i na 'wzdęcie' wszelakie, por. *zabrzmiał* ('głos') i *nabrzmiał* ('wzdął się'), więc *brzeknąć* znaczy i 'nabrzmiwać', („*obrząkła* twarz,,), tak samo na Rusi: *nabrzaknut*' i *obrzaknut*', słowień. *zabreknem*, 'nabrzęknę', lit. *brinkti*, 'nabrzmiwać', *branka*, 'obrzmiałość'; dla głosu ma Litwin postać z dźwięczną: *brenzgu* i *branzgu*, 'dźwięczę’.

bulgotać bulkotać (*to wszystko jedno*); czeskie *blkati*, *blkotati*, o 'głosie, płomieniu, szumie wody, wirze'. Dźwiękonaśladowcze; podobne niem. *bulken*, ang. *belch*, o 'wytrysku'.

bulkotać zeskie *blkati*, *blkotati*, o 'głosie, płomieniu, szumie wody, wirze'. Dźwiękonaśladowcze; podobne niem. *bulken*, ang. *belch*, o 'wytrysku'.

duć, *duję*; *dunąć*, 'dmuchnąć' („*dunął* do lasa,, 'uciekł'). Grec. *thyō* i *thynō*, 'wieje', *thyella*, 'burza', ind. *dhunoti*, o 'ruchu gwałtownym'; dolno-niem. *Diine* ('wydma'), górnoniem. *Dunst*; litew. *duja*, 'mżenie (deszczu)' i rodzaj tańca, *dujti*, 'tańczyć', *dujnoti*, 'guzdrać się'. Dalsze urobienie tego pierwiastka p. duch. Tu należy i zapomniany zwrot o ucieczce: „z ratusza umknął *dutepasem*, , „kot ('zając') poszedł w *dutepasy*,, (częste u Potockiego); „a potym *dute passa* ('uciekł', nie czekając guza,, (u współczesnego Korczyńskiego), jakby z włos. *passo*, 'krok', złożone żartobliwie(?). Cerk. *dunąti*, 'wiał', serb. rus. *dut*, *dumut*, 'wiał'.

dunąć, p. duć.

fiknąć 'wierzgać', i *fikać*, *fic* i *fik*, dźwiękonaśladowcze, *fiknąć*, *fik-mik*.

frunąć, 'ulecieć', dźwiękonaśladowcze; przed *n* wypadło może *g*, bo *frugać* istnieje po narzeczach, ale jest i samo *fru!* (*fru-bru*); częstotliwe *fruwać*, *wyfrunąć*.

fuczeć *hukać*, *huknąć*, *huczeć*, *hukliwy*, *huczny*, *huczek*, „większy *huk* niż *puk*,, przeważnie nowsze, od 17. w. dopiero; małos. *huk*, rus. *guk*, u Bułgarów i Serbów o 'gruchaniu' głównie używane, jak u nas *hukać* o świni; więc może od tego dźwiękonaśladowczego należy odróżnić *huczeć*, t. j. *chuczeć* lub *fuczeć*, bo *ch* i *f* się mieniają, a więc słowien. *chuczati*, serb. *chuk*, o 'silnym wietrze', czes. *chuk*, 'wrzawa'; *hukać* i *huczeć* miałyby dwa zupełnie różne *h-*, serb. *gukati* i *chukati*.

fukać *fuk*, *fuki*, *fukać*, *fuknąć*, *fukliwy*, to samo co *huk* (zamiast *chuk*); dźwiękonaśladowcze, od *fu-*, z stałym dla podobnych tworów przyrostkiem *-k* (por. *puk*, *stuk*, *jęk*); od *fuk* i *fuczeć*, 'huczeć'; u Czechów *foukati*, 'dąć, dmuchać', 'fukać na kogo', *fuczeti*, 'świstać' *fuczik*, 'świstak'.

fuknąć *fuk*, *fuki*, *fukać*, *fuknąć*, *fukliwy*, to samo co *huk* (zamiast *chuk*); dźwiękonaśladowcze, od *fu-*, z stałym dla podobnych tworów przyrostkiem *-k* (por. *puk*, *stuk*, *jęk*); od *fuk* i *fuczeć*, 'huczeć'; u Czechów *foukati*, 'dąć, dmuchać', 'fukać na kogo', *fuczeti*, 'świstać' *fuczik*, 'świstak'.

grzmieć, narzeczowe, u Wujka 1586 r., u Kaszubów, *grzemieć*; *grzmiący*, *zagrzmiało*, *grzmot*, z wokalizacją *o*, p. *grom*; częstotliwiegrzynać tylko w nazwach osobowych, *Grzymala* i i. Lit. *grume(n)ti*, ‘grzmieć’, prus. *grumins*, ‘grzmot’ (z „ciemną”, wokalizacją, z „jasną”, prus. *grimikas*, ‘śpiewka’). Prasłowo; czes. *hrzmi*, rus. *griemit* (*grjemiet*’), cerk. *wŭzgrĭmĕti*, grec. *chremidzō*, ‘rzę’, *chremetaō*, ‘brzmie’, niem. *Grimm*, *grimmig*.

kapać 1. „spadać, ściekać kroplami” 2. „wylewać coś wolno kroplami” 3. „dawać komuś niewielką sumę pieniędzy” **kapnąć** *zob.* kapać. **kapnąć się** *pot.* „zorientować się w czymś lub domyślić się czegoś”.

kapnąć, *kapię*, *kapnąć*; dawniej *kanąć*, bo *b*, *p*, wypada przed *n*, por. *ginąć*, *sen*; jeszcze w pieśniach 16. wieku: *ukanie*, ‘kapnie’; *kapla* zam. *kapja* (por. *kropla*), zdrobniałe *kapka* i *kapelka*; *skapać* i *skapieć*, ‘zmarnieć’; *okap*, ‘rynwa’; *kaprawy*, o oczach; prasłowiańskie, bez dalszego rodowodu. *Kapalicą* zwała się w 15. w. ‘serwatka’, dziś po narzeczach i *kapalka*; obu nazw używano i dla ‘deszczówki’. Cerk. *kapljā*, *kapati*; czes. *kapka*, słowac. *kapra*, *kaprawy*.

lunąć 1. „o deszczu: spaść gwałtownie i intensywnie” 2. *pot.* „sprawić, że płyn wypłynie z czegoś obficie” 3. *pot.* „mocno kogoś uderzyć”.

pyknąć fajkę, *pyknąć*, dźwiękonaśladowcze.

skapać *skapieć*, ‘zmarnieć’; *okap*, ‘rynwa’; *kaprawy*, o oczach; prasłowiańskie, bez dalszego rodowodu. *Kapalicą* zwała się w 15. w. ‘serwatka’, dziś po narzeczach i *kapalka*; obu nazw używano i dla ‘deszczówki’. Cerk. *kapljā*, *kapati*; czes. *kapka*, słowac. *kapra*, *kaprawy*.

ślęczyć, *ślęczyć* *pot.* „robić coś długo i mozolnie”.

szeleścić 1. „wydawać szelest” 2. „wywoływać szelest”.

szumieć 1. „powodować jednostajny, głuchy dźwięk” 2. „o wielu osobach: wywoływać, zwykle rozmawiając, hałas przypominający szum wiatru, wody itp.” 3. *pot.* „o wielu osobach: mówić o czymś, o kimś z podekscytowaniem” 4. *pot.* „wprowadzać zamieszanie, buntując się” **szumieć** II 1. „musować, pienieć się” 2. „bawić się, żyć hucznie” **szum** I 1. „jednostajny, głuchy dźwięk wywoływany np. przez wiatr lub płynącą wodę” 2. „hałas przypominający taki dźwięk” 3. „zamieszanie wokół kogoś lub czegoś” 4. „głuchy, jednostajny dźwięk zakłócający odbiór audycji radiowych, rozmowę telefoniczną itp.”.

wyfrunąć ‘ulecieć’, dźwiękonaśladowcze; przed *n* wypadło może *g*, bo *frugać* istnieje po narzeczach, ale jest i samo *fru!* (*fru-bru*); częstotliwie *fruć*, *wyfrunąć*.

3.4 Nápodoba zvuků, které doprovázejí fyziologické procesy člověka a zvířat

burczeń *bura, burka, burczeń, burczymucha, burkotać, burknać, burkliwy*, 'opryskliwy', dawniej i *bruczeń* („*bruczy* w żołądku„), *brukać*, o gołębiu; *bura* nowo dorobione (18. w.) do *burki, barczenia*, bo *barczeń* a *burczeń, bruczeń*, jedno i to samo, por. z 15. wieku *barczący*, o 'silnym wietrze'. Dźwiękonaśladowcze, powszechne u Słowian: bułg. *moreto se bŭrka*, 'pieni się morze', serb. słowien. *brkati*, o wszelakim 'głosie i hałasie', słowien. *brczek* 'bąk' (czes. *brczadlo*), czesk. *brkati* i *brczeti*, 'brzęczeć', 'latać' (*brczniak*, 'maik'), i wszelakie inne dla 'hałasu, niepokoju', bułg. *brkotija* (por. nasze *barkotać*, o lisach, rok 1532), serb. *brka* itd.

burknać 1. „powiedzieć coś w sposób opryskliwy” 2. burczeń „gderać, zrzędzić” 3. burczeń „o brzuchu, jelitach: wydawać charakterystyczny dźwięk” 4. burczeń „wydawać monotony, terkotliwy dźwięk”.

burkotać 1. „powiedzieć coś w sposób opryskliwy” 2. burczeń „gderać, zrzędzić” 3. burczeń „o brzuchu, jelitach: wydawać charakterystyczny dźwięk” 4. burczeń „wydawać monotony, terkotliwy dźwięk”.

ćkać, naćkać się, 'najeść', 'napchać się', tak samo *ćpać*, czeskie *cpati*, łuz. *cić*.

ćpać naćkać się, 'najeść', 'napchać się', tak samo *ćpać*, czeskie *cpati*, łuz. *cić*.

cić naćkać się, 'najeść', 'napchać się', tak samo *ćpać*, czeskie *cpati*, łuz. *cić*.

czkać, czknać, czkawka, patrz *szczkać*.

czknać „wydać ustami charakterystyczny dźwięk na skutek skurczów przepony”.

dąć 1. „wiać z dużą siłą” 2. „dmuchać w coś z całej siły” 3. „dmuchając w instrument, wydobywać z niego dźwięk” 4. „o instrumentach: wydawać dźwięk”.

dąć się *pot.* „stawać się zarozumiałym” **dęty** 1. „napelniony powietrzem, wewnątrz pusty” 2. *pot.* „pozornie ważny, w rzeczywistości zaś pozbawiony wartości” 3. *pot.* „zarozumiały”
dęto

dmuchać 1. „wypchnąć powietrze z płuc przez zaokrąglone usta” 2. „wywołać podmuch, zawiać” 3. dmuchać *pot.* „grać na instrumencie dętym” 4. *pot.* „uciec” 5. *pot.* „ukraść” 6. *wulg.* „o mężczyźnie: odbyć stosunek z kobietą”.

dmuchnąć 1. „wypchnąć powietrze z płuc przez zaokrąglone usta” 2. „wywołać podmuch, zawiać” 3. dmuchać *pot.* „grać na instrumencie dętym” 4. *pot.* „uciec” 5. *pot.* „ukraść” 6. *wulg.* „o mężczyźnie: odbyć stosunek z kobietą”.

duć, *duję*; *dunąć*, 'dmuchnąć' („*dunął* do lasa,, 'uciekł'). Grec. *thyō* i *thynō*, 'wieje', *thyella*, 'burza', ind. *dhunoti*, o 'ruchu gwałtownym'; dolno-niem. *Düne* ('wydma'), górnoniem. *Dunst*; litew. *duja*, 'mżenie (deszczu)' i rodzaj tańca, *dujti*, 'tańczyć', *dujnoti*, 'guzdrać się'. Dalsze urobienie tego pierwiastka p. duch. Tu należy i zapomniany zwrot o ucieczce: „z ratusza umknął *dutepasem*,, , „kot ('zając') poszedł w *dutepasy*,, (częste u Potockiego); „a potym *dute passa* ('uciekł', nie czekając guza,, (u społecznego Korczyńskiego), jakby z włos. *passo*, 'krok', złożone żartobliwie(?). Cerk. *dunąti*, 'wiać', serb. rus. *dut*, *dumut*, 'wiać'.

dudlić dudlić *pot.* „pić łapczywie, dużymi łykami”.

chrapać *chrap*, *chrapać*, *chrapka* („mieć *chrap* na co,,), *chrapota* r. 1500 o 'ochrzypieniu'; „mówię *chrapowato*, bom *chrapki* wielkiej dostał,,; *chrapliwy*; „uciąć *Chrap(ow)ickiego*, jak i w rus., żartobliwie o 'spaniu'; *chrapy*, o 'nozdrzach końskich'. Prasłowo; tak i w tem samym znaczeniu u wszystkich Słowian; cerk. *chrapają* i *chraplą*, o 'chrapaniu' i o 'rzeniu koni'; w staroczes. jest i *chronúti*, z **chropmūti*, obok *chropieti*, *chroptati*, 'rzążeć', co mogłoby uchodzić za pierwotny czasownik do (częstotliwego niby) *chrapać*, ale samogłoska tu nadto chwiejna, bo jest i *e*: ruskie *chriepat*, 'kaszlać', słowien. *chrepati*, 'dyszeć', *chrepenēti*, 'pragnąć', a nawet i *ę*: czes. *chrzpati*, *chrzpie*, 'nozdrzy', łuz. *khrijapa*; wreszcie *chrzypieć*. Pierwotne z *sk-*.

jęknąć 1. „wydać przeciągły, żalony dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia” 2. „wyrazić żal” 3. jęczeć „płaczliwie domagać się czegoś” 4. „zabrznieć żałośnie” 5. jęczeć „cierpieć z powodu ucisku, prześladowania itp.” **jęczący** „przypominający jęk” jęcząco.

kwilieli 1. „o dzieciach: płakać cicho i żałośnie” 2. „o ptakach: wydawać głos, wywodzić trele”.

marmotać ndk IX, markocząc pod nosem, zźwięk pod nosem.

odchrząknąć „chrząknąć w celu pozbycia się śliny, jakiegoś ciała obcego itp. z krtani lub z gardła”.

płakać, *placz*, *placzliwy*; *plaksa* (tak jak *beksa*); *oplakiwać*; *placzennica* albo *placzka*, 'najęta dla płaczu na pogrzebie'; *placzki*, *placznice* (albo *krzykwy*) u dzieci; prasłowo; w cerk. jeszcze zwrotne: *plakati sę*, bo właściwe znaczenie: 'bić się' (pierwotna „płaczu po umarłym,, oznaka, drapać się paznociami, itp.), a więc lit. *plak-ti* 'bić, smagać', *plokis* 'raz, cięcie'; w innych językach z -g, nie z -k: grec. *plēgē*, 'uderzenie', *plēssō*, 'biję, rażę', łac. *plango* (stąd nasze *plankty*, 'żale', w 16. i 17. wieku) i *plaga* (p. plaga); anglosaskie *flōkan* ('klaskać'), niem. *fluchen*, 'kląć'.

warknąć 1. „o psach: wydać wibrujący, gardłowy dźwięk, wyrażający złość lub strach” 2. warczeć „wydawać furkoczące, terkotliwe dźwięki” 3. *pot.* „powiedzieć coś burkliwie, opryskliwie, ze złością” **warczenie** „odgłos podobny do dźwięku *wrr*, wydawany zwykle przez psa”.

3.5 Nápodobá zvuků, které charakterizují proces mluvení

piszczeć pisk, *piskliwy*, *piszczeć*; *piszczel* (u miecha, i 'goleń'), *piszczalka*; *piszczek*, 'grajek', *piszczkowy*; *pisklę* (podobnie *pipię*, „wasy³pipią”, 'pokazują się', serb. *piple*, 'pisklę', czes. *pipati*, 'piszczeć', *pipot*, 'pisk'); *piskać*, *pisknąć*, a z tego *pisnąć*. Praslówiańskie, urobione przyrostkiem *-sk* (por. *wrask*) od dźwiękonaśladowczego *pi-* („ani *pipi*”, *pipać*, p. *pipa*); na Litwie mało zastąpione, *pyszķēti*, o 'trzasku' (bata, lodu). Od długiej rury *piszczalek* i *piszczeli* przeniesione na 'rurę broni palnej': „na działa i *piszczele*”, (16. wiek), ocalało do dziś w słowie *pistolet*, co się wkońcu wywodzi z czeskiej *pisztali* z czasów wojen husyckich, gdy sztuka wojenna i na husytach się kształciła.

bełkotać bełch, *bełk* (por. *barch*, *bark* wyżej), *bełkot*, *bełkotać*; jest i *bełgotać*, i *blugotać* lub *bulgotać*, *bulkotać* (*to wszystko jedno*); czeskie *blkati*, *blkotati*, o 'głosie, płomieniu, szumie wody, wirze'. Dźwiękonaśladowcze; podobne niem. *bulken*, ang. *belch*, o 'wytrysku'.

blazgonić *blazgonić* i *blewqzgać* (słowami), *bluźnić*, *bluźnierca*, dawniej *bluźnierz* (1500 r.), od *bluć*, por. serb. *blutiti* (*lu* nie miękkie jednak), 'pleść od rzeczy'; zresztą tylko u nas tak przemienione, u innych Słowian o 'prysnięciu wodą', ale i u Serbów *bluzgati*, 'pleść', *bluzgaw*, 'plotka'; u nas dalej *bluzgnąć*, *bluzgotać*.

blewqzgać *blewqzgać* (słowami), *bluźnić*, *bluźnierca*, dawniej *bluźnierz* (1500 r.), od *bluć*, por. serb. *blutiti* (*lu* nie miękkie jednak), 'pleść od rzeczy'; zresztą tylko u nas tak przemienione, u innych Słowian o 'prysnięciu wodą', ale i u Serbów *bluzgati*, 'pleść', *bluzgaw*, 'plotka'; u nas dalej *bluzgnąć*, *bluzgotać*.

bluzgać i *pluskać* (wodą), *blazgonić* i *blewqzgać* (słowami), *bluźnić*, *bluźnierca*, dawniej *bluźnierz* (1500 r.), od *bluć*, por. serb. *blutiti* (*lu* nie miękkie jednak), 'pleść od rzeczy'; zresztą tylko u nas tak przemienione, u innych Słowian o 'prysnięciu wodą', ale i u Serbów *bluzgati*, 'pleść', *bluzgaw*, 'plotka'; u nas dalej *bluzgnąć*, *bluzgotać*.

bluźnić *bluć*, por. serb. *blutiti* (*lu* nie miękkie jednak), ‘pleść od rzeczy’; zresztą tylko u nas tak przemienione, u innych Słowian o ‘prysnięciu wodą’, ale i u Serbów *bluzgati*, ‘pleść’, *bluzgaw*, ‘plotka’; u nas dalej *bluzgnąć*, *bluzgotać*.

burkotać 1. „powiedzieć coś w sposób opryskliwy” 2. burczeć „gderać, zrzędzić” 3. burczeć „o brzuchu, jelitach: wydawać charakterystyczny dźwięk” 4. burczeć „wydawać monotony, terkotliwy dźwięk”.

galić, przestarzałe, już w 16. w. najczęściej przy grze w piłkę stosowane, „jako *galą* (‘służą’), tako biją,,; pierwotnie ogółem: ‘służyć komu’ (*nagalec*, ‘pomocnik’, ‘parobek’, jeszcze w r. 1428), a więc i ‘sprzyjać komu’: „bratu *galąc*,, „na stronę Polaków *galisz*,, „na obie strony *gali*,, aż wkońcu i „na zgubę *gali*,,. Prasłowiańskie to, już w psalterzu Cyrylowym tłumaczy ‘skakać’, a stąd na oznakę wesołości, okrzyku przechodzi, rus. *nagalit*, o ‘przyśpiewie przy pracy’, małorus. *hałyty*, ‘napędzać’, *zahalom*, ‘ogólnie’, czes. *haliti se*, ‘śmiać się głośno’, u nas narzeczowo *galuch*, ‘hałas’, *galować*, ‘krzyczeć’ (kaszubskie), *zagaluszyć*, ‘zakrzyczeć’. Jest i całkiem odmienne *gał*, ‘czarny’, nam zupełnie obce, ależ *Galicja* przewana od *Halicza*, a to nazwa zboru *galek* (‘kawek’), i trzy *galki* (‘kawki’) zdobyły herb *Galicji*.

gęgać 1. „o gęsiach: wydać głos” 2. gęgać *pot.* „mówić bezmyślnie albo nudno”.

gęgnąć gęgnąć 1. „o gęsiach: wydać głos” 2. gęgać *pot.* „mówić bezmyślnie albo nudno”.

gruchać 1. „o gołębiach: wydawać głos” 2. „czule rozmawiać ze sobą”.

hukać huk, *hukać*, *huknąć*, *huczeć*, *hukliwy*, *huczny*, *huczek*, „większy huk niż puk,, przeważnie nowsze, od 17. w. dopiero; małorus. *huk*, rus. *guk*, u Bułgarów i Serbów o ‘gruchaniu’ głównie używane, jak u nas *hukać* o świni; więc może od tego dźwiękonaśladowczego należy odróżnić *huczeć*, t. j. *chuczeć* lub *fuczeć*, bo *ch* i *f* się mieniają, a więc słowien. *chuczati*, serb. *chuk*, o ‘silnym wietrze’, czes. *chuk*, ‘wrzawa’; *hukać* i *huczeć* miałyby dwa zupełnie różne *h-*, serb. *gukati* i *chukati*.

chrząkać 1. „wydać krótki, nieartykułowany dźwięk z krtani” 2. „o świni: wydać niski, chrapliwy dźwięk”.

chrzęścieć 1. „wydać krótki, nieartykułowany dźwięk z krtani” 2. „o świni: wydać niski, chrapliwy dźwięk”.

jąkać „mówić coś nieskładnie”.

jąkać się 1. „mieć wadę mowy polegającą na przerywaniu pośrodku sylab, słów, powtarzaniu głosek itp.” 2. *zob.* jąkać.

jęczeć 1. „wydać przeciągły, żalospny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia” 2. „wyrzucić żal” 3. jęczeć „płaczliwie domagać się czegoś” 4. „zabrznieć żalospnie” 5. jęczeć „cierpieć z powodu ucisku, prześladowania itp.” jęczący „przypominający jęk”.

kwękać kwękać *pot.* „narzekać”.

kwiczeć 1. „o świni i dziku: wydać wysoki głos” 2. *pot.* „o ludziach: śmiać się głośno, zwykle wysokim głosem”.

kwilieć 1. „o dzieciach: płakać cicho i żalospnie” 2. „o ptakach: wydawać głos, wywodzić trele”.

lamentować 1. „głośno rozpaczać lub narzekać” 2. *łow.* „o słowikach, drozdach: wydawać głos, śpiewać”.

mamlać , o ‘mowie niewyraźnej, mrukliwej’, *rozmamrany* i *rozamamlany* o ‘niedbale ubranym, rozpasanym’; dźwiękonaśladowcze, więc w przeróżnych krążące postaciach, i *mamruczeć* i *mimrać*, *por.* *czes.* *mimra* i *nimra*, o ‘powolnym’, *mamlas*(*serb.* *mamlaz*), o ‘mazgaju’.

mamrać, mamrotać, mamlać, o ‘mowie niewyraźnej, mrukliwej’, *rozmamrany* i *rozamamlany* o ‘niedbale ubranym, rozpasanym’; dźwiękonaśladowcze, więc w przeróżnych krążące postaciach, i *mamruczeć* i *mimrać*, *por.* *czes.* *mimra* i *nimra*, o ‘powolnym’, *mamlas*(*serb.* *mamlaz*), o ‘mazgaju’.

markocząć *ndk IX*, markocząć pod nosem, zźwięk pod nosem.

miauczeć 1. „o kocie: wydać głos” 2. *pot.* „poprosić o coś jękliwie”.

mlaskać 1. „poruszając wargami lub językiem, wydać charakterystyczny odgłos” 2. „o półpłynnych, zwykle lepkich substancjach: uderzając o coś lub odrywając się od czegoś, wydać charakterystyczny odgłos”.

mruczeć mruk, *mruczeć, mrukliwy, pomruk, mruknąć*, to samo co *markotny, merkot*, bo pierwotne *mŭrk-* daje i *mark-* i *murk-*, z przestawką *mruk-* (*por.* *bruczeć* i *burczeć* obok *barkotać*); tak samo *rus.* *murczat'*, *cerk.* *mrkati*, o 'beku kóz, owiec', *czes.* *mrkotati*, o 'niewyraźnej mowie'.

mruczeć *zob.* mruknąć. 1. „zwykle o zwierzętach: wydać cichy, niski dźwięk” 2. „powiedzieć coś cicho, niewyraźnie, niezrozumiale” 3. mruczeć „nucić jakąś melodię, śpiewać bez słów” 4. mruczeć „niezbyt głośno narzekać, protestować” 5. „o przedmiotach,

zjawiskach itp.: wydać niski, przeciągły dźwięk” mruczenie „cichy, niski, przeciągły dźwięk wydawany zwłaszcza przez kota”.

nucić 1. „śpiewać półgłosem; też: śpiewać samą tylko melodię bez słów” 2. *poet.* „o ptakach: wydawać melodyjne dźwięki” 3. *poet.* „o owadach: brzęczeć”.

paplotać *paplarz, paplacz, paplanina*; jest i *plapla* (powtarza drugie l); dźwiękonaśladowcze; mają je i Czesi.

rechotać 1. „o żabach: wydawać głos” 2. *pot.* „śmiać się chrapliwie lub bezmyślnie”.

rechotać się *zob.* rechotać w zn. 2. rechot, rechotanie 1. „głos wydawany przez żaby” 2. *pot.* „niski, chrapliwy śmiech; też: śmiech bezmyślny”.

ryczeć *ryczeć zob.* ryknąć. ryknąć — ryczeć 1. „o niektórych zwierzętach: wydać donośny, przeciągły głos” 2. „huknąć, zagrzemieć, rozbrzmieć” 3. *pot.* „o ludziach: głośno, przeraźliwie krzyknąć, zaśpiewać, roześmiać się lub zapłakać” ryczenie „głos wydawany przez niektóre zwierzęta”.

rzeń 1. „o koniu: wydawać głos” 2. *pot.* „śmiać się głośno, hałaśliwie” rzenie „dźwięk wydawany przez konia”.

sapać 1. „głęboko, z trudem odetchnąć przez nos, wydając charakterystyczny odgłos” 2. „o lokomotywie: wydać charakterystyczny odgłos przy wypuszczaniu pary z komina”

sapanie 1. „dźwięki wydawane przez kogoś oddychającego z trudem” 2. „odgłos przypominający takie dźwięki, wydawany przez maszynę lub jakieś urządzenie”.

skomlić 1. „o niektórych zwierzętach, zwłaszcza o psach: piszczeć żałośnie, skowyczeć” 2. *pot.* „żałośnie, natrętnie prosić o coś”.

skomlieć 1. „o niektórych zwierzętach, zwłaszcza o psach: piszczeć żałośnie, skowyczeć” 2. *pot.* „żałośnie, natrętnie prosić o coś”.

skrzeczeć od głosu, pisku przezwany na Rusi, p. *skomleć*-, ma być pożyczką z cerk. *chomestor*, co widocznie złożenie, z niezrozumiałą drugą częścią. To samo zwierzętko nazywało się u nas, od *skrzeczenia*, *skrzeczkiem*, albo bez *s*:- *krzeczkiem*(15. wiek), *skrzeczec*; *(*s*)*krzeczka* zalać, lub podlać,, mawiano żartobliwie, ‘napić się dobrze’; *krzeczka* zresztą „podkopywano w jamie,,. *Chomik* do Ukrainy należy.

świegotać 1. „o ptakach: wydawać delikatny, cienki głos” 2. „o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie”.

świergotać 1. „wydać świst lub spowodować powstawanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem”.

świerszczeć 1. „wydać świst lub spowodować powstawanie świstu” 2. „o wietrze: zawiąć ze świstem” 3. „o oddechu, głosie: wydobyć się ze świstem” 4. „o ptakach i niektórych zwierzętach: wydać głos przypominający świst” 5. „szybko machnąć czymś, powodując świst” 6. „szybko przemieścić się w powietrzu, powodując świst” 7. *pot.* „ukraść coś” 8. *pot.* „uderzyć kogoś”.

syczeć *syczeć zob. syknąć. syknąć* — *syczeć, sykać* 1. „wydać dźwięk taki, jak przy wymawianiu głoski s” 2. „powiedzieć coś ze złością, często przez zaciśnięte zęby” 3. „uciszyć kogoś, mówiąc: *pst, tss, cyt*” spółgłoska sycząca „spółgłoska s i z”.

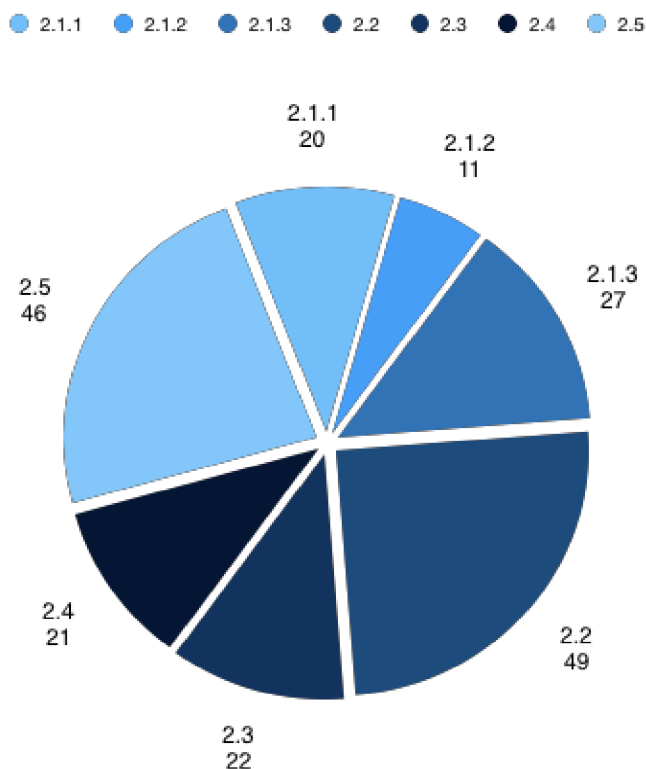
szczebiotać 1. „o ptakach: wydawać delikatny, cienki głos” 2. „o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie”.

ujadać *pot.* „napocząć jakąś potrawę” **ujadać I** 1. „o psie: szczekać głośno i zajadle” 2. *pot.* „kłócić się, wymyślać komuś” 3. *pot.* „złośliwie, napastliwie krytykować”.

warczeć 1. „o psach: wydać wibrujący, gardłowy dźwięk, wyrażający złość lub strach” 2. *warczeć* „wydawać furkoczące, terkotliwe dźwięki” 3. *pot.* „powiedzieć coś burkliwie, opryskliwie, ze złością”.

zrzędzić „w męczący sposób narzekać lub krytykować”.

Graf číslo 2. **Polská zvukomalebná slovesa**

Zdroj: autor

Závěr

Bakalářská práce je napsána na základě faktického materiálu ze dvou jazyků: polštiny a češtiny, a hlavní metodou výzkumu byla komparace. Jako zdroje faktického materiálu jsou použity slovníky spisovné polštiny a češtiny, včetně elektronických.

V první kapitole této bakalářské práce byl definován pojem zvukomalby nejprve obecně jako jazykový jev, a poté i z pohledu typologie jazyků. České a polské definice jsou totožné.

Ve druhé a třetí kapitole této bakalářské práce jsou excerpována česká a polská zvukomalebná slovesa a klasifikována podle denotátu pro budoucí lexikálně-sémantickou analýzu.

Pro klasifikaci zvukomalebných sloves v obou jazycích je využit stejný postup. Pro každý jazyk je definováno 5 lexikálně-sémantických skupin. Možnost využití stejné klasifikace pro zkoumané jednotky je dána faktem blízkosti obou jazyků, hlavně relativní blízkostí a podobností areálů, kde a za jakých podmínek se jazyky zformovaly.

Celkový počet zkoumaných jednotek je 373 slova, 196 polských zvukomalebných sloves a 177 českých zvukomalebných sloves.

Nepočetnější skupinou v obou jazycích jsou slovesa, která napodobují zvuky různých zvířat. Druhou nejpočetnější skupinou jsou slovesa, která napodobují zvuky spojené s procesem mluvením. V těchto dvou kategoriích je také největší počet sloves, která mají několik významů. Tato slovesa tím pádem patří do obou skupin.

Například v češtině se jedná o jednotku:

mečeti ned. (3. mn. -í) *vydávat zvuk znějící jako mé; mekat, mekotat*: koza mečí; přen. expr. *mluvit n. zpívat vysokým a drsným, pronikavým hlasem*: spustil mečícím hlasem (Rais); zpívali, možno říci, že mečeli (R. Svob.) předp. roz- se, za-; nás. mečívati (o) bez předp.

V polštině:

szcebiotać 1. „o ptakach: wydawać delikatny, cienki głos” 2. „o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie”.

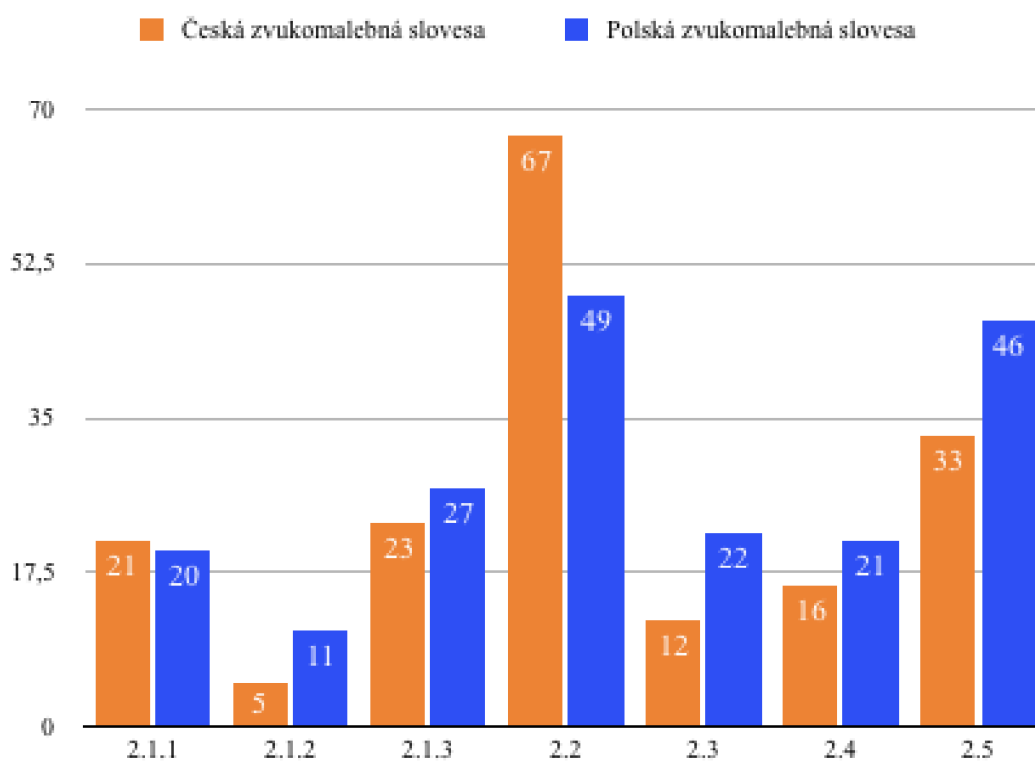
Každé onomatopoické sloveso odráží ve své sémantické struktuře společnou myšlenku, všeobecnou ideu nápodoby existujícího zvuku. Sémantika zvukomalebности je v souladu se zněním, protože fakticky je zrcadlem významové stránky spojené s realitou. Zvuková stránka zvukomalebného slovesa spojuje zvukovou realitu s významem znění. Toto spojení je vždy konkrétní.

Každé zvukomalebné sloveso vyjadřuje ve své sémantické výstavbě především společný význam, který tyto jednotky sjednocuje do společné kategorie.

Srovnání zvukomalebných sloves podle denotátu ukázalo, že vzhledem k příbuznosti jazyků a areálu hlavního rozšíření, formování a fungování sloves během celé doby existence obou jazyků je denotační struktura této kategorie velice podobná.

Celkový počet zkoumaných jednotek a jejich počet v jednotlivých skupinách ukazuje, že průměrný počet sloves se výrazně neliší, i když v pěti ze sedmi případů polská slovesa převažují. To se dá odůvodnit větším potenciálem polštiny v oblasti slovtvorné derivace.

Graf číslo 3. **Komparace polských a českých sloves**

Zdroj: autor

Závěrem lze říci, že denotát zvukomalebných sloves je spojený s faktickým významem (realitou) přeneseným na samé slovo a závisí na realitě, smyslové percepci, kterou zvukomalebná slovesa v sobě nesou. Při srovnatelných podmínkách vzniku a vývoje obou zkoumaných jazyků i jejich slovtvorných postupů je zřejmé, že denotáty i jejich vyjádření ve formě zvukomalebných sloves jsou velice podobné a shodné s mimojazykovou realitou.

Zpracovaný materiál lze použít v dalších jazykových výzkumech, například ve zkoumání etymologickém nebo slovtvorné stránky zvukomalebného lexika.

Resumé

Niniejsza praca licencjacka nosi tytuł *Czasowniki dźwiękonaśladowcze w polszczyźnie i czeszczyźnie (pogląd porównawczy)*. Tematem pracy jest dźwiękonaśladownictwo jako zjawisko językoznawcze, a jej celem analiza oraz porównanie polskich i czeskich czasowników dźwiękonaśladowczych, ich klasyfikacja według znaczenia leksykalnego.

Motywacją do podjęcia tego tematu było zainteresowanie problematyką dźwiękonaśladownictwa i analizą porównawczą wyrazów polskich i czeskich.

Praca została podzielona na dwie części – teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna składa się z jednego rozdziału, który jest podzielony na dwa podrozdziały. Część praktyczna ma dwa rozdziały, z których każdy jest podzielony na pięć części.

Celem pierwszej części rozdziału teoretycznego jest opis pojęcia onomatopei z perspektywy językoznawstwa czeskiego i polskiego. Znaczenie słowa onomatopeja nie zawsze jest zgodne we wszystkich językach. Dlatego definicje zostały zaczerpnięte z różnych słowników terminów językoznawczych, ale również ze słowników ogólnych. Wychodząc od analizy słowa onomatopeja, odwołałem się do definicji terminów dźwiękonaśladowstwo, dźwiękonaśladownictwo i wyrazu dźwiękonaśladowczy.

W drugiej części rozdziału teoretycznego został przedstawiony pogląd na kwestię dźwiękonaśladownictwa z punktu widzenia typologii językoznawczej. Opisano, jakie są możliwości porównania jednego zjawiska w dwóch pokrewnych językach. Korzystałem tutaj z publikacji Edwarda Lotki *Polština a čeština z hlediska typologického* (Olomouc, 1981) i z publikacji Vladimíra Skaličky *Souborné dílo I.—III. díl* (Praha, 2004).

Największą częścią pracy jest analiza polskich i czeskich czasowników dźwiękonaśladowczych. Jednostki leksykalne pochodzą z różnych słowników, włącznie z elektronicznymi. W całości znalazłem 373 czasowniki, z tego 196 polskich i 177 czeskich. Rozpatrywany materiał w każdym języku podzieliłem na pięć grup według znaczenia leksykalnego. We wstępie do części praktycznej zostały opisane reguły i podane prace naukowe, według których pogrupowano czasowniki. Wyniki badania zostały przedstawione w formie wykresów. Jeden z wykresów porównuje wyniki z obydwóch języków.

Znaleziony materiał faktograficzny może być zastosowany w kolejnych badaniach i analizach, na przykład z perspektywy słowotwórczej czy etymologicznej.

Seznam literatury a internetových zdrojů

- BAŃKO Mirosław. Opozycja przednich i tylnych fonemów samogłoskowych a znaczenie polskich onomatopei. *LingVaria*, 2008, 2(6), s. 61–77.
- BAŃKO, Mirosław. *Słownik onomatopei, czyli wyrazów dźwięko- i ruchonaśladowczych*. Warszawa: PWN 2012.
- BAŃKO, Mirosław. *Współczesny polski onomatopeikon: ikoniczność w języku*. Warszawa: Wydawn. Nauk. PWN, 2008.
- BORANIĆ, Dragutin. Onomatopejske riječi za životinje u slavenskim jezicima. Zagreb: Dionička tiskara, 1909.
- BRÜCKNER, Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985.
- DOKULIL, Miloš. K jednomu typu slovesných pojmenování. *Naše řeč*. 1974, 57(2), s. 57–64.
- ERHART, Adolf. *Úvod do obecné a srovnávací jazykovědy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973.
- JAKOBSON, Roman. *Zvuk i značenije*. In: JAKOBSON, Roman. *Izbranyje rabory*. Moskva: Progres, 1985, s. 30–91.
- JURKOWSKI, Marian, POLAŃSKI, Kazimierz, ed. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. Wyd. 3 bez zmian*. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 2003.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.
- SKALIČKA, Vladimír a František ČERMÁK. *Vladimír Skalička: souborné dílo. I. díl, (1931–1950)*. Praha: Karolinum, 2004.
- SKALIČKA, Vladimír a František ČERMÁK. *Vladimír Skalička: souborné dílo. II. díl, (1951–1963)*. Praha: Karolinum, 2004.
- SKALIČKA, Vladimír a František ČERMÁK. *Vladimír Skalička: souborné dílo. III. díl, (1964–1994), dodatky, bibliografie*. Praha: Karolinum, 2006.
- KOŘÍNEK, Josef Miloslav. *Studie z oblasti onomatopoeje: příspěvek k otázce indoevropského ablautu*. V Praze: Nákladem Filosofické fakulty University Karlovy, 1934. Práce z vědeckých ústavů.
- LOTKO, Edvard. *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1981.

- LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických terminů pro filology. 2., přeprac. a dopl. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2000.
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého. 5. vyd.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- MACHEK, Václav. *Studie o tvoření výrazů expresivních.* V Praze: nákladem Filosofické fakulty University Karlovy v komisi Fr. Řivnáče, knihkupce Karlovy university, 1930. Práce z vědeckých ústavů.
- MALMBERG, Bertil. *Struktural Linguistics and Human Communication.* Berlin: Springer-Verlag, 1963.
- STRAKA, Jiří. K tvoření slovanských zvláště českých slov onomatopoických. *Naše řeč.* 1936, 20(6), s. 125–138.
- URBAŃCZYK, Stanisław a Marian KUCAŁA, ed. *Encyklopedia języka polskiego. Wyd. 3., popr. i uzup.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1999.
- VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *Fonosemantičeskije idei v zarubežnom jazykoznanii.* Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta, 1990.
- VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *K obosnovaniju objektivnoj klassifikacii onomatopov.* Litovskaja respublikanskaja konferencija po voprosam germanistiki, romanistiki i klassičeskoj filologii. Vilnius, 1968, s. 56–63.
- VORONIN, Stanislav Vasil'evič. *Osnovy fonosemantiki.* Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta, 1982.
- VORONIN, Stanislav Vasil'evič. Slovoobrazovanie i onomatopeja. *Issl'edovanie po anglijskoj filologii.* Leningrad, 1971, (4), s. 36–42.
- ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd.
- SMAL'-STOCKYJ, Roman. *Prymityvnyj slovotvir.* Varšava, 1929.
- JUSYPOVÁ-JAKYMOVYČOVÁ, Julija. Onomatopeja jak absoljutna ta semantyčna movna universalija. *Naukovyj visnyk Užhorodskoho universytetu: Filolohija* 1998, (3), s. 40–46.
- JUSYPOVÁ-JAKYMOVYČOVÁ, Julija. *Modeljuvannja systemy zvukonasliduval'noji leksyky: Semantyka. Fonetyka. Slovotvir. (Na materialii ukrajinskych hovoriv Karpat).* Užhorod: Gražda, 2006.

Internetové zdroje a elektronické zdroje

ÅSA, Abelin. *Studies in Sound Symbolism* [online]. Göteborg, 1999

[cit. 2018-03- 25]. Dostupné z:

<https://www.researchgate.net/publication/35494751_Studies_in_sound_symbolism.

Disertační práce. Göteborg University>.

FIDLER, Masako Ueda. *Onomatopoeia in Czech: a conceptualization of sound and its connections to grammar and discourse* [online]. Bloomington, Indiana: Slavica, 2014 [cit. 2018-03-25].

Dostupné z: <<https://muse.jhu.edu/book/36610>>.

Slovníky

PWN. Słownik języka polskiego [online]. [cit. 22. 2. 2018].

Dostupné z: <<https://sjp.pwn.pl>, cit. 22. 2. 2018>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 22. 2. 2018].

Dostupné z: <<https://ssjc.ujc.cas.cz>>.

Seznam grafů

Graf číslo 1. **Česká zvukomalebná slovesa**

Graf číslo 2. **Polská zvukomalebná slovesa**

Graf číslo 3. **Komparace polských a českých sloves**